Mamlaka ya Maandiko Takatifu

Hadithi kutoka Biblia

© 2026 Africa Baptist Theological Education Network

Haki zote zimehifadhiwa duniani kote. Hadithi za Biblia zinaweza kunakiliwa kwa madhumuni ya elimu. Hakuna sehemu nyingine ya chapisho hili inayoweza kunakiliwa au kutumika kwa namna yoyote ile bila idhini ya maandishi ya mchapishaji isipokuwa kwa matumizi ya dondoo fupi katika uhakiki au jarida la kitaaluma.

Manukuu ya Maandiko yaliyoashiriwa (NENO) yanatoka katika Neno: Biblia Takatifu™ (Kiswahili Contemporary Version). Hakimiliki © 1984, 1989, 2009, 2015, 2025 na Biblica, Inc. Yamechapishwa kwa idhini. Haki zote zimehifadhiwa.

Maandiko yamechaguliwa kutoka toleo la New Century Version®. Hakimiliki © 2005 na Thomas Nelson. Yamechangiwa kwa idhini. Haki zote zimehifadhiwa.

Orodha ya Yaliyomo

Utangulizi iv

Uumbaji wa Dunia 1

Sheria na Manabii 7

Maelekezo kwa Mfalme 13

Yoshua Anamrithi Musa 17

Kitabu cha Sheria: Yosia 21

Kitabu cha Sheria: Wale Waliotolewa Uhamishoni na Nehemia 27

Yesu, Neno 33

Jaribu la Yesu 37

Walishauriana Maandiko Takatifu: Tesalonika na Berea 43

Mamlaka Yaliyotokana na Mungu 49

Utangulizi

Watu wa Kitabu, au *Watu wa Biblia*, imekuwa jina lisilo rasmi kwa Wabatisti ulimwenguni kote kwa karne nyingi. Utambulisho huu umeunda vizazi vya Wabatisti waliothamini mamlaka ya Maandiko Takatifu na kujitahidi kumfuata Yesu kwa uaminifu. Elimu ya kiteolojia ya Kibatisti, programu za kusoma na kuandika, vyumba vya kusoma, na maktaba ndogo za jamii zimehimiza ushirikishwaji na Neno la Mungu na kuimarisha sifa hii.

Utambulisho wao kama Watu wa Kitabu kinaakisi kujitolea kwa nguvu kwa Wabatisti kujua, kufundisha, na kuishi kwa mujibu wa ushauri wote wa Maandiko Takatifu. Mtazamo wao kuhusu mamlaka ya Maandiko Takatifu umelinda makusanyiko ya Wabatisti dhidi ya mahubiri ambao mara nyingi hutumia vibaya vifungu vya Maandiko Takatifu vilivyotengwa—hasa kwa faida. Badala ya kukumbuka tu aya za nguvu zilizotawanyika, Wabatisti wamekuza kusoma na kuelewa hadithi nzima ya Biblia..

Kihistoria, Watu wa Kitabu wamekuwa wakikabili changamoto nyingine kubwa. Tafsiri ya Maandiko Takatifu katika lugha mbalimbali ilichelewesha maendeleo. Kwa karne nyingi, ufikiaji wa Maandiko Takatifu ulikuwa mdogo kwa wale walio na elimu rasmi katika lugha za Ulaya. Hata hivyo, idadi kubwa ya watu duniani hawakupata elimu rasmi, au walipendelea kujifunza kupitia mdomo, hivyo hawakuwa na ufikiaji wa Maandiko Takatifu. Hata wale waliofundishwa mara nyingi bado walijifunza vizuri kupitia mawasiliano ya mdomo. Hali hizi za lugha na elimu ziliunda uhitaji mkubwa wa mbinu za kushiriki Maandiko Takatifu ambazo ziliheshimu tamaduni za mdomo na kufanya Neno la Mungu lipatikane kwa kila mtu.

Zaidi ya hayo, Wabatisti wamekuwa wakikabili mafundisho ambayo hayalingani na Neno la Mungu. Katika ulimwengu mkuu, dini za jadi zimeendelea kwa milenia. Ingawa zinatofautiana katika usemaji, zina mizizi ya kina katika mitazamo ya ndani na desturi za kiutamaduni. Mifumo hii ya imani iliyodumu kwa muda mrefu inaendelea kuunda jinsi jamii zinavyoelezea nguvu za kiroho, baraka, mateso, na mafanikio.

Katika kizazi hiki, mojawapo ya changamoto kubwa zaidi inatoka kwa walimu wa uongo wanaojulikana kama wahubiri wa ustawi. Kuanzia miaka ya mapema ya 1970, tishio linalokua lilitokea ambalo hatua kwa hatua liliharibu sifa ya muda mrefu ya Wabatisti kama Watu wa Kitabu. Kama alivyobainisha Dk. Matthews A. Ojo katika Injili Iliyotelekezwa, “sura mpya ya Ukristo ilijitokeza pamoja na kuongezeka kwa

harakati za Pentekoste na karismatiki."[1] Kwa muda, harakati hii ilikua kuwa kile kinachojulikana sasa kama Neo-Pentekostali—usemi wa Ukristo ambao mara nyingi ni wa kiunganishaji, unaojumuisha dhana za kiasili kuhusu nguvu na husababisha kiroho na umesukumwa sana na injili ya ustawi na harakati ya neno la imani.

Maandiko takatifu daima yatahadharisha kwamba walimu wa uongo wataibuka na kwamba waumini lazima wakae macho (2 Pet 2:1–2; 2 Tim 4:3–4). Katika wakati huu muhimu, swali la haraka linatokea: Kizazi hiki cha Wabatisti kitachagua kujitambua vipi? Katika wakati huu muhimu sana, ni muhimu kuchunguza Maandiko takatifu kwa uangalifu na kuimarisha uhakika wa Kibatisti kwamba Biblia—iliyoongozwa kikamilifu, isiyo na makosa, na yenye mamlaka—ndiyo msingi wa imani na mazoezi.

Madhumuni ya masimulizi haya ya Biblia ni kuviwezesha viongozi wa kanisa na waumini kutathmini kile ambacho Maandiko yanashuhudia kuhusu yenyewe. Je, makanisa ya Kibatisti yataendelea kushikilia utambulisho wao kama Watu wa Kitabu? Au makusanyiko yasiyojitegemea yataelekea kwa mitindo, utamaduni, fedha, na uzuri wa matamshi mapya ya Pentekoste na hatua kwa hatua kuacha misingi ya kibiblia?

Dk. Randy Arnett ametoa onyo la kutisha: "Kwa bahati mbaya, makanisa mengi yatashirikiana—kwa makusudi au bila makusudi—na imani na mazoea ya Wanaopentekoste. Isipokuwa yameegemea Biblia, watafanya mambo ya Kineopentekoste."[2] Maneno yake yanaangazia umuhimu wa uwezo wa kutambua, uimara, na kujitolea upya kwa mamlaka ya Maandiko Takatifu.

1 Matthews A. Ojo, et al., eds., *The Abandoned Gospel: Confronting Neo-Pentecostalism and the Prosperity Gospel in Sub-Saharan Africa* (Africa: AB316, 2021).
2 Randy Arnett, *Pentecostalization: The Evolution of Baptists in Africa* (Eldon, MO: CreateSpace, 2017), 2.

Uumbaji wa Dunia

Mwanzo 1:1–31; 2:2–3, 7–9, 15–25

Mwanzo, Mungu alikuwepo. Alisema, na aliposema, aliumba ulimwengu, dunia yote, na vitu vyote vilivyomo. Mungu alisema na akatengeneza nuru na maji. Alisema na akatengeneza ardhi kavu na aina zote za mimea na miti. Mungu alisema na akatengeneza jua, mwezi, na nyota. Alisema na akatengeneza aina zote za samaki, ndege, na wanyama. Mungu aliangalia yote aliyoyafanya na akasema, “Ni nzuri.”

Na kisha, Mungu alifanya uumbaji wa pekee, mwanamume na mwanamke. Aliwafanya kwa mfano wake.

Mungu alimfanya mwili wa mwanadamu kutoka kwenye udongo wa ardhi, akampulizia pumzi ya uhai, naye akawa hai. Kisha Mungu alimweka mtu huyo katika bustani iliyojaa miti ya matunda. Katika bustani hiyo kulikuwa na miti iliyozalisha matunda mazuri ya kula. Katikati ya bustani kulikuwa na miti miwili—mti uliopatia uhai na mti uliopatia uelewa wa mema na mabaya. Lakini Mungu alimwambia mtu huyo, Adamu, “Unaweza kula matunda yoyote katika bustani isipokuwa matunda ya mti uliopatia uelewa wa mema na mabaya. Ukila matunda ya mti huu, utakufa.”

Mungu alisema, “Sio vizuri mwanadamu kuwa peke yake.” Basi Mungu alimfanya Adamu kulala usingizi mzito. Akachukua mbavu moja ya Adamu, akatengeneza mwanamke kutoka mbavuni, akamleta kwa Adamu. “Hatimaye!” Adamu alipiga kelele. “Ana nyama na mifupa kama mimi!” Adamu na mkewe, Hawa, walikuwa uchi, lakini hawakushindwa.

Mungu aliwabariki na akawaambia, “Zidieni na kuutawala uvuvi na ndege na wanyama wote.” Kisha Mungu aliangalia yote aliyoyafanya, akasema, “Ni nzuri sana.” Mungu alikuwa

ameumba ulimwengu na yote kilicho ndani yake katika siku sita.

Siku iliyofuata, siku ya saba, Mungu aliacha kufanya kazi. Mungu aliweka siku moja ya wiki kwa ajili yake mwenyewe kwa sababu alimaliza kuumba ulimwengu.

Kutafakari Hadithi
Simulia hadithi mara 2–3 na umwombe kundi au mtu mmoja aiambie tena.

Uliza maswali ya mjadala:
- Unapenda nini kuhusu hadithi hii?
- Ni sehemu gani ya hadithi usiyopenda au unayopata ugumu kuikubali?
- Hadithi hii inatuonyesha nini kuhusu Mungu?
- Hadithi hii inatuonyesha nini kuhusu watu?
- Ikiwa hadithi hii ni kweli, inabadilisha maisha yako, tabia, au mitazamo yako vipi? Au somo ni nini kwako katika hadithi hii?
- Ni njia gani bora ya kujifunza hadithi hii? (Jibu: mwambie mtu mwingine!) Utamwambia hadithi hii nani? Mtu mwingine mbali na wanachama wa familia yako? Jina la mtu huyo ni nani?

Mwito na Jibu
Hii ni mfano wa hati ya majibu ambayo unaweza kutumia na kila hadithi katika seti hii.

Kiongozi: Neno la Mungu!
Kikundi: Ukweli!

Kiongozi: Neno la Mungu!
Kikundi: Mamlaka yetu!

Kiongozi: Tutafanya nini na hiyo?
Kikundi: Tutaisikiliza na kutii!

Wote: Neno la Mungu ndilo mamlaka yetu!

Hii ni mfano wa wimbo wa majibu unaoweza kutumia na hadithi hii mahususi, **Uumbaji wa Dunia**. Au unaweza kutaka kuunda wimbo wako mwenyewe.

Kiongozi: Mungu aliongea!
Kundi: Na ikatokea!

Kiongozi: Mungu aliongea!
Kikundi: Nuru ilitokea!

Kiongozi: Mungu aliongea!
Kikundi: Ulimwengu uliumbika!

Kiongozi: Mungu aliongea!
Kundi: Mimea na viumbe hai vilionekana!

Kiongozi: Mungu aliongea!
Kikundi: Mwanaume na mwanamke waliumbwa!

Kiongozi: Na Mungu aliona vyote alivyoviumba.
Kikundi: Vilitosha sana!

Mamlaka ya Maandiko Takatifu
Mungu aliumba vitu vyote kwa nguvu ya sauti yake, akiongea ulimwengu uweze kuwepo. Tangu mwanzo, alionyesha mamlaka yake kupitia neno lake. Mwanzo wa maisha anarudisha ukweli huu: "Kwa maana Mungu alisema, na ikawa, aliamuru na ikasimama imara" (Zab 33:9 NENO).

Maombi
Leo, watu wengine hufundisha kwamba tunaweza kuzungumza vitu viweze kuwepo kama vile Mungu alivyofanya. Wanadai kwamba kwa sababu tumeumbwa kwa mfano wa Mungu, tunaweza kuzungumza matumaini yetu na mahitaji yetu kuwa kweli. Imani hii katika nguvu ya maneno ya watu inapingana sana na hadithi ya uumbaji ya Biblia. Mungu pekee ndiye ana mamlaka ya kuumba na kuamuru uhakika.

Watu wengine husema mambo kama vile, "Tunatangaza kwamba hakuna ugonjwa utakao tawala maisha yetu mwaka huu mpya," au, "Ninatangaza na nimfunge roho wa umaskini, na ninatangaza baraka za kifedha juu ya familia yangu mwaka huu." Wengine wanasema, "Ninadhihirisha kwamba hakuna silaha, hakuna uchawi, hakuna silaha iliyoandaliwa dhidi yangu itakayofaulu." Lakini tangazo la kawaida, "Ninadhihirisha," ni, kwa ubora wake, matarajio tu. Kinyume na mafundisho maarufu, watu hawawezi kusema vitu viweze kuwepo au kudhibiti matukio kwa nguvu ya akili zao.

Badala ya kumkaribia Mungu kwa kutegemea na unyenyekevu, matangazo haya yanasemwa kwa sauti ya kuamuru. Sala hizo zimwambie Mungu anapaswa kufanya nini badala ya kumsihi kwa imani na utiifu. Mabadiliko haya katika msimamo yanaangazia tatizo la kina: mazoezi ya "kuamuru na kutangaza" yanategemea dhana ya mamlaka ya kibinafsi ambayo Maandiko hayatoi.

Tunapoangalia kwa undani zaidi mamlaka ya Maandiko Takatifu, tunaona kauli thabiti: mamlaka yote ni kutoka kwa Mungu na kutoka kwa Mungu pekee, kama ilivyofunuliwa katika Neno lake. Kutambua tofauti hii kunarejesha mtazamo wa unyenyekevu na utegemezi, tukikumbushwa kwamba jukumu letu ni kuomba kwa utiifu kwa mapenzi ya Mungu, si kuamuru matokeo kana kwamba yameanzia katika mamlaka yetu wenyewe.

Maelezo ya Uundaji wa Hadithi na Msamiati

Katika lugha nyingi, "mwanzoni" inaashiria ufunguzi mahususi wa aina fulani ya hadithi. Hakikisha utangulizi wako wa hadithi hii unaashiria mwanzo wa hadithi ya kweli, ya kihistoria. "Mwanzoni" inaonyesha kwamba kuna mwisho. Kwa hivyo, waandishi wa Agano Jipya walizungumzia mwisho kwa masharti ya mwanzo (yaani, "mbinguni mpya na ardhi mpya").

Jitihada nyingi za awali za kujenga upya na kuhesabia muundo wa uumbaji siku kwa siku wa Mwanzo 1 kwa njia ya hadithi ya asili, iliyosimuliwa vizuri, zimefeli. Badala yake, tumechagua kuangazia ukweli kwamba Mungu aliongea ili kuumba. Mpangilio wa uumbaji unahifadhiwa katika hadithi hii bila maneno ya mfululizo ili isiwe lazima kuhesabia mpangilio wa uumbaji kama ulivyotokea. Kwa madhumuni ya hadithi hii, huenda sio lazima kuwasiliana na mfululizo kwa usahihi. Walakini, angalia akaunti za uumbaji za asili kutoka kwa utamaduni wako kabla ya kufanya uamuzi wa mwisho.

Mungu alisema, "na alipofanya hivyo, aliumba." Hivi ndivyo tumetafsiri tafsiri ya jadi, "Na Mungu akasema, 'Iwe....'" Tafsiri "iwe" inaonekana kuashiria kwamba Mungu aliruhusu kitu kitokee badala ya kuamuru. Walakini, alipozungumza Mungu, hakuwa anamuomba mtu yeyote kutekeleza amri zake. Badala yake, aliamuru kitu hicho kiwe. Tafsiri zingine zimeeleza wazo hili kama vile (1) "Mungu (alizungumza na) akaamuru nuru ionekane," au (2) "Nuru! Onekana!"

Mwanzo 1:27 unafanya iwe wazi kwamba binadamu huumbwa wote wa kiume na wa kike na kwamba huumbwa kwa mfano wa Mungu. Hakikisha katika hadithi yako, iwe kwa maneno au kwa vifaa vya hadithi unavyotumia (kusitisha, kusisitiza, nk.), hadhira yako inatambua hili.[1]

Bibliografia

Akande, Oyewole. "A Caution to Those Who Decree and Declare." The Gospel Coalition Africa. https://africa.thegospelcoalition.org/article/a-caution-to-those-who-decree-and-declare/.

Hamilton, Victor P. *The Book of Genesis, Chapters 1–17*. New International Commentary on the Old Testament. Grand Rapids: Eerdmans, 1990.

1 *Kumbukumbu zilizochukuliwa kutoka* Scripture Resource Team StoryCrafter's Handbook, Tricia Stringer, *mkuu mhariri.*

Jamieson, Robert, Andrew Robert Fausset, and David Brown. *Commentary Critical and Explanatory on the Whole Bible*. Oak Harbor, WA: Faithlife Logos Research Systems, Inc, 1997. Electronic edition.

Mathews, Kenneth A. *Genesis 1–11:26*. New American Commentary 1A. Nashville: Broadman & Holman, 1996.

Reyburn, William David, and Euan McGregor Fry. *A Handbook on Genesis*. UBS Handbook Series. New York: United Bible Societies, 1998.

Stringer, Stephen. *Storying Training 4 Trainers*. Midlothian, VA: WIGTake Resources, 2010.

Sheria na Manabii

Kumtoka 19–20; 24:3; 31:8; Kumbukumbu 5; 18:17–22

Baada ya muda fulani baada ya Mungu kuumba watu, mwanamume na mwanamke walichagua wake kumwasi Mungu. Hii ilivunja uhusiano wao kamili naye. Miaka mingi baadaye, Mungu aliamua kuanzisha watu maalum kupitia mwanaume aliyeitwa Ibrahimu na Mungu. Wazawa wa Ibrahimu walijulikana kama Waizraeli.

Mungu alizungumza moja kwa moja na Waizraeli kupitia mababu zao na baadaye kupitia manabii wake. Baada ya miaka 400 ya utumwa nchini Misri, Mungu aliwaongoza Waizraeli kutoka utumwani kupitia uongozi wa mtumishi wake, Musa. Mungu aliiongoza Musa na watu wa Israeli hadi mlima uitwao Sinai. Musa aliwaamuru watu kujitayarisha kusikia kutoka kwa Mungu.

Mungu alishuka kwa watu katika wingu nene pamoja na ngurumo, umeme, moto, na moshi. Mungu aliongea na kuwapa muhtasari wa sheria ambazo walipaswa kuishi nazo. Tunazifanya hizi Amri Kumi. Watu walihofia sauti ya Mungu na walitetemeka. Walimwambia Musa, “Wewe ndiye uzungumze nasi, na tutasikiliza, lakini usimruhusu Mungu azungumze nasi, au tutakufa!” Basi watu walisimama mbali wakati Musa alikaribia Mungu katika giza nene. Baadaye, Musa alirudi kwa watu na kusoma kwa sauti hii makubaliano matakatifu, ahadi na Mungu iliyokuwa msingi wa maneno yote ya Mungu na sheria za kuishi. Watu walijibu pamoja kwa sauti moja, wakisema, “Tutafanya yote ambayo Bwana ametuamuru.”

Baada ya miaka arobaini, Waisraeli walikuwa wanaandaa kuingia nchi ambayo Bwana alikuwa ameiahidi Ibrahimu na mababu zao. Lakini Mungu hakumruhusu Musa kuingia nchi ya ahadi kwa sababu ya uasi wake miaka ya awali. Badala yake, Mungu alimchukua Musa mahali pa juu ili

aone nchi. Waliporudi kwa watu, Musa alirudia sheria zote za makubaliano takatifu waliyoyafanya na Mungu.

Musa aliwaambia Waisraeli kuhusu kiongozi wao mpya. Musa alisema, "Mungu aliniambia, 'Nitawatumia nabii kama wewe, Musa. Nabii huyo atakuwa Mwisraeli pia. Nitaweka maneno yangu kinywani mwake, naye atawaambia watu yote niliyomwamuru.'"

Musa pia aliwaonya watu, "Mungu alinieleza kwangu, 'Kama nabii akisema jambo nililomwambia asiseme, kana kwamba anazungumza kwa niaba yangu, nabii huyo lazima auawe. Kama jambo ambalo nabii analisema kwa jina langu halitokei, si ujumbe wangu. Nabii huyo alikuwa anazungumza mawazo yake mwenyewe.'" Haya yalikuwa baadhi ya maonyo ambayo Musa aliwapa watu.

Mungu alimchagua Yoshua kuongoza watu wake kwenda nchi ambayo Mungu aliahidi Ibrahimu na wazao wake.

Kutafakari Hadithi

Simulia hadithi mara 2–3 na umwombe kundi au mtu mmoja aiambie tena.

Uliza maswali ya mjadala:

- Unapenda nini kuhusu hadithi hii?
- Ni sehemu gani ya hadithi usiyopenda au unayopata ugumu kuikubali?
- Hadithi hii inatuonyesha nini kuhusu Mungu?
- Hadithi hii inatuonyesha nini kuhusu watu?
- Ikiwa hadithi hii ni kweli, inabadilisha maisha yako, tabia, au mitazamo yako vipi? Au somo ni nini kwako katika hadithi hii?
- Ni njia gani bora ya kujifunza hadithi hii? (Jibu: mwambie mtu mwingine!) Utamwambia hadithi hii nani? Mwingine mbali na wanachama wa familia yako? Jina la mtu huyo ni nani?

Maitikio na Majibu

Hii ni mfano wa hati ya majibu ambayo unaweza kutumia na kila hadithi katika seti hii.

Kiongozi: Neno la Mungu!
Kikundi: Ukweli!

Kiongozi: Neno la Mungu!
Kikundi: Mamlaka yetu!

Kiongozi: Tutafanya nini na hili?
Kikundi: Tutasisikiza na kutii!

Wote: Neno la Mungu ndilo mamlaka yetu!

Hii ni mfano wa mazungumzo ya majibu unaoweza kutumia na hadithi hii mahususi, **Sheria na Manabii**. Au unaweza kutaka kuunda yako mwenyewe.

Kiongozi: Mungu anazungumza!
Kikundi: Tunasikiliza!

Kiongozi: Mungu ametoa amri!
Kikundi: Tunatii!

Kiongozi: Neno la Mungu ni
Kikundi: Mamlaka yetu!

Mamlaka ya Maandiko Takatifu

Katika hadithi hii, neno la Mungu na mamlaka yake zinafunuliwa kupitia agano lake na watu wake. Walipozungumza Mungu katika Mlima Sinai, Waisraeli walitambua utakatifu wake mkuu. Kwa hofu, watu walimwomba Musa asiweze kuwawakilisha. Amri za Mungu ziliandikwa kisha kama agano la kudumu—makubaliano takatifu kati ya Mungu na watu wake. Agano hili liliunda msingi na mwanzo wa kinachotambuliwa kama Maandiko Takatifu. Ni hati ya kudumu, takatifu ambayo inaeleza mapenzi ya Mungu kwa vizazi vyote.

Kwa sababu maneno yaliyoandikwa ya Maandiko Matakatifu yanatoka kwa Mungu, yana mamlaka yake kamili. Ndiyo sababu Mungu alimuhitaji kila nabii aliweze kuendana na maneno ya Mungu kwa usahihi kabisa. Nabii wa kweli anazungumza neno la Mungu. Nabii wa uongo anazungumza kutokana na yeye mwenyewe.

Mungu alionya kwamba nabii yeyote ujumbe wake ulioshindwa au kukanusha Neno la Mungu alikuwa mwongo. Utabiri wa uongo sio kosa lisilo na madhara. Ni uongo wa Mungu, ambaye hawezi kudanganya na haubadiliki. Chini ya agano, udanganyifu huo ulistahili adhabu ya kifo (Kum 18:20).

Maombi

Manabii wengi wa kisasa hawaendani na Maandiko Takatifu. Leo, manabii wengi wanaojitaja hutoa unabii ambao haufani, wanasema ufunuo mpya unaopingana na Biblia, au huinua “maneno” yao binafsi juu ya kweli iliyoandikwa ya Mungu. Wengine hata wanachukua habari kutoka mitandao ya kijamii badala ya Neno la Mungu. Mtu

anapozungumza kwa jina la Mungu bila usahihi au uaminifu kwa Maandiko Takatifu, anasimama nje ya mamlaka ambayo Mungu mwenyewe ameianzisha.

Mara nyingi "neno la unabii" hushirikishwa pamoja na ombi la mchango wa fedha kwa nabii, inadhaniwa kuwa ili kusaidia kutimiza utabiri huo kwa haraka zaidi au kumtulipa mtu huyo wa Mungu. Katika kesi nyingi, kanisa lenye mwenyeji au jukwaa pia hupokea asilimia ya mchango huo. Hii imekuwa chanzo cha mapato ya pili kwa makanisa au wenyeji wa mkutano.

Wakati nabii anaposhindwa, nabii anayejidai mara nyingi analinganisha unabii wake na ule wa Isaya katika 2 Wafalme 20, akidai kwamba unabii wa Isaya kwa Hezekia pia haukutimizwa. Lakini nabii huyo mwongo anachukua aya hii bila muktadha. Ushahidi wake wa maandishi matakatifu hupuuza maelezo ya wazi ya kibiblia: Mungu alijibu kwa rehema sala ya Hezekia. Majibu ya rehema ya Mungu hayakumaanisha kwamba unabii wa Isaya kuhusu kifo cha Hezekia kilikuwa cha uongo au kosa.

Maelezo ya Uundaji wa Hadithi na Msamiati

Utangulizi wa hadithi hii umeundwa kwa makusudi ili kutoa muhtasari wa haraka wa matukio ya Mwanzo 1–3 na kuwasaidia wasikilizaji kusimulia matukio hayo kwa usahihi. Hadithi nzima ya dhambi ya mwanadamu imefupishwa hadi muhimu: Mungu alimwambia mtu asile matunda kutoka mti wa ujuzi wa mema na mabaya (Mwa 2:17). Mwanaume na mwanamke wote walifanya uamuzi wa makusudi wa kutomtii Mungu kwa kupuuza amri yake ya kutokula matunda hayo mahususi.

Ingawa Mungu hajaibadilisha jina la Abramu kuwa Ibrahimu mwanzoni mwa hadithi hii (Mwa. 12), tunatumia jina Abramu hapa kwa urahisi. Mungu baadaye alibadilisha jina la mjukuu wa Ibrahimu, Yakobo, kuwa Israeli. Iraeli bado ni neno la kawaida linalowakilisha wazao wa Ibrahimu leo. Yakobo hajatajwa katika hadithi hii ili kupunguza idadi ya majina maalum. Walakini, msimulizi anaweza kujumuisha jina la Yakobo ikiwa itakuwa na msaada kwa hadhira.

Msimulizi anapaswa kuieleza wazi kwamba Mungu—sio nguvu au uongozi wa Musa—ndiye aliyewaokoa Waisraeli kutoka utumwa.

Mungu alishuka katika mfumo wa wingu, wala hakujificha ndani ya wingu.[1] Ilikuwa onyesho la kutisha la mambo ya asili. Onyesho hilo lenye nguvu lilisababisha hofu na unyenyekevu miongoni mwa watu. Msimulizi anapaswa kueleza kwa njia ambayo hadhira inaelewa kuwa uso wa Mungu haukuonekana. Katika mkutano huu, uwepo wa Bwana ulikuwa wa kutisha na wa kushangaza sana kiasi kwamba watu walimsihi Musa awe mpatanishi wao.

1 Douglas K. Stuart, *Exodus*, New American Commentary 2 (Nashville: Broadman & Holman, 2006), 429.

Waisraeli walikubaliana kwa kauli moja kuingia katika uhusiano wa agano, makubaliano matakatifu, na Mungu Yahweh. Ili kusisitiza ufafanuzi wa agano, ambalo linaweza usieleweke na hadhira ya mwisho, tumelitafsiri kama "makubaliano matakatifu," huku "agano" likiwa kama neno la pembeni. Hili ni kwa makusudi ili kuimarisha maana ya neno muhimu la biblia hii.

Mungu alimwonyesha Musa jina lake takatifu na la siri, YHWH, alipomzungumza Musa kutoka kichaka kinachowaka moto kwenye Mlima Horebu/Mlima Sinai (Kutoka 3:14–15). Wanazuoni wanafikiri jina hili linarejelea ama asili yake ya milele na kujitosheleza au uwepo wake[2] YHWH kwa kawaida hufasiriwa kama BWANA. Seti hii ya hadithi inatumia rejeleo la jumla zaidi, Mungu.

Bibliografia

Hamilton, Victor P. *The Book of Genesis, Chapters 1–17*. New International Commentary on the Old Testament. Grand Rapids: Eerdmans, 1990.

Kroneman, Dick, Peter Schmidt, and Paul McLarren, eds., *Key Terms of the Old Testament*. Dallas: SIL Global, 2025.

Stuart, Douglas K. *Exodus*. New American Commentary 2. Nashville: Broadman & Holman, 2006.

2 *Key Terms of the Old Testament*, s.v. "YHWH."

Maelekezo kwa Mfalme

Kumbukumbu 17:14–20

Kabla ya Yoshua kuongoza watu wa Israeli katika nchi ya ahadi, Musa aliwaandalia maelekezo mengi kutoka kwa Mungu.

Musa alisema, “Mkiingia nchi ambayo Mungu anawapa, na kukaa humo, na mkasema, ‘Tupate mfalme atutawale kama mataifa yote yanayotuzunguka,’ mfalme lazima awe mtu ambaye Mungu atachagua. Lazima awe Mwisraeli kama nyinyi.”

Musa aliwapa Waizraeli maagizo maalum kutoka kwa Mungu kuhusu mambo ambayo mfalme haapaswi kufanya: “Mfalme asipate farasi wengi kwa ajili yake mwenyewe ili kujiongezea nguvu katika vita. Wala asiwafanye watu wake waende Misri kununua farasi. Usirudi Misri kamwe. Mfalme asioe wake wengi kwa sababu wataelekeza moyo wake mbali na Mungu.Mfalme asijitajirisha kwa fedha na dhahabu.”

Musa aliiambia watu kile mfalme anapaswa kufanya: “Mtu atakapokuwa mfalme, lazima aandike nakala ya kitabu hiki cha sheria kwa ajili yake mwenyewe. Lazima iidhinishwe na makuhani rasmi. Mfalme lazima ahifadhi nakala hiyo pamoja naye kila wakati na aisome kila siku maadamu anaishi. Kwa njia hiyo atajifunza kumheshimu na kumtii Mungu na afuate kwa uangalifu maneno yote ya sheria hii na kanuni hizi. Hili litamzuia dhana kwamba yeye ni bora kuliko Waisraeli wengine. Mfalme akifanya hivi, yeye na vizazi vyake vitatawala Israeli kwa miaka mingi.”

Kutafakari Hadithi
Simulia hadithi mara 2–3 na umwombe kundi au mtu mmoja aiambie tena.

Uliza maswali ya mjadala:
- Unapenda nini kuhusu hadithi hii?
- Ni sehemu gani ya hadithi usiyopenda au unayopata ugumu kuikubali?
- Hadithi hii inatuonyesha nini kuhusu Mungu?
- Hadithi hii inatuonyesha nini kuhusu watu?
- Ikiwa hadithi hii ni kweli, inabadilisha maisha yako, tabia, au mitazamo yako vipi? Au somo ni nini kwako katika hadithi hii?
- Ni njia gani bora ya kujifunza hadithi hii? (Jibu: mwambie mtu mwingine!) Utamwambia hadithi hii nani? Mwingine mbali na wanachama wa familia yako? Jina la mtu huyo ni nani?

Mwito na Majibu
Hii ni mfano wa hati ya majibu ambayo unaweza kutumia na kila hadithi katika seti hii.

Kiongozi: Neno la Mungu!
Kikundi: Ukweli!

Kiongozi: Neno la Mungu!
Kikundi: Mamlaka yetu!

Kiongozi: Tutafanya nini na hili?
Kikundi: Tutaisikiliza na kutii!

Wote: Neno la Mungu ndilo mamlaka yetu!

Hii ni mfano wa mazungumzo ya majibu ambayo unaweza kutumia na hadithi hii mahususi, **Maelekezo kwa Mfalme**. Au unaweza kutaka kuunda yako mwenyewe.

Kiongozi: Nani yuko juu ya mfalme?
Kikundi: Mungu yuko juu ya mfalme!

Kiongozi: Sheria ya mfalme ni ipi?
Kikundi: Neno la Mungu!

Kiongozi: Kiongozi: Atasoma mara ngapi?
Kikundi: Kila siku!

Kiongozi: Atatakiwa kumtii kwa muda gani?
Kikundi: Maisha yake yote!

Kiongozi: Awe mfalme wa namna gani?
Kikundi: Mfalme mnyenyekevu anayemheshimu Mungu!

Mamlaka ya Maandiko Takatifu
Musa alipowataza Waisraeli kuingia nchi ya ahadi, aliwakumbusha agano ambalo Mungu alikuwa amefanya nao katika Mlima Sinai. Ingawa Mungu ndiye mfalme wao wa kweli, Mungu alijua kwamba siku moja watu wataomba mfalme wa kibinadamu, kama vile mataifa yaliyowazunguka. Akiutazamia ombi hili, Mungu alitoa maelekezo ya wazi kwamba mfalme yeyote wa Israeli angekuwa na utawala chini ya mamlaka ya Maandiko Takatifu. Sheria na kanuni za Mungu ziliwekwa ili kumwongoza mfalme katika uongozi wa Israeli na katika kudumisha uhusiano wa uaminifu na heshima na Mungu.

Kwa huzuni, wafalme wengi wa Israeli walishindwa kuishi na kuongoza chini ya mamlaka ya Maandiko Takatifu. Walimkataa fundisho la Musa na agano na Mungu. Israeli ilipata matokeo machungu ya dhambi yao.

Maombi
Kama vile mfalme bora wa Israeli alipaswa kusoma Maandiko kila siku na kutii mamlaka yake, waamini leo wanapaswa kujitolea kusikiliza, kusoma, na kutii Maandiko kila siku. Mamlaka ya Maandiko hutoa mwongozo na mi paka iliyoundwa na Mungu kwa manufaa yetu na kwa utukufu wake. Hata hivyo, ya kuj teolojia isaidia ya leo inayotangazwa na mahubiri wanaolenga ustawi duniani kote inahimiza ulafi badala ya utiifu. Mahubiri hawa wanahubiri vifungu vya Maandiko bila kuzingatia muktadha ili kudanganya Mungu na watu wake na kuongeza utajiri wao wenyewe. Hawana aina ya viongozi ambao Mungu anatamani kwa watu wake. Mungu anataka viongozi ambao wamebadilishwa na Neno lake na hawaamini kwamba wao ni bora kuliko watu wengine.

Maelezo ya Uundaji wa Hadithi na Msamiati
Miziki mingi itapita kabla Sauli kuchaguliwa kuwa mfalme wa Israeli, lakini ombi la mfalme halikumshangaza Mungu. Mungu alitaja katika Mwanzo 17:6 kwamba watu wake watawa na wafalme.

Katika nyakati za Biblia, farasi walitumika kuvuta magari ya vita. Ikiwa mfalme alikuwa na farasi wengi, ingependekeza kwamba alitawala watu wanaojitegemea walio tayari kwa vita au tayari kujivunia utajiri wao. Misri ilikuwa na sifa ya kulea farasi bora wa vita. Mungu hakuwa anataka Israeli wakue wakitegemea.[1] Misri kwa njia Israeli

1 Victor Harold Matthews, Mark W. Chavalas, and John H. Walton, *The IVP Bible Background Commentary: Old Testament* (Downers Grove, IL: InterVarsity Press, 2000), Dt 17:16.

walipaswa kumtegemea Mungu pekee, sio nguvu za kijeshi. Ndoa nyingi zilikuwa zinaratibiwa ili kuimarisha uhusiano wa kisiasa kati ya mataifa na falme. Lakini Israeli haikupaswa kutegemea ushirikiano na mataifa mengine kwa nguvu au usalama. Badala yake, taifa lilipaswa kutegemea kabisa Mungu.

Wanasayansi wana maoni tofauti kuhusu maana ya maneno "sheria hii." Wengine wanafikiri inaweza kuwa Torah kamili, yaani, Mwanzo, Kutoka, Walawi, Hesabu, na Kumbukumbu la Torati. Wengine wanafikiri inaweza kurejelea kitabu cha Kumbukumbu la Torati tu, au hata sehemu tu ya Kumbukumbu la Torati ambayo inajumuisha upya wa agano lililofanywa kwenye Mlima Sinai.[2]

Nakala ya sheria ya mfalme ingemkumbusha kila siku kwamba yeye alikuwa mtu tu na kwamba alikuwa chini ya mamlaka ya Mungu. Neno la Kiebrania la "heshima na utiifu" wakati mwingine hutafsiriwa kama "hofu." Hili haipaswi kuchanganywa na kuwa na hofu ya Mungu. Badala yake, ni hofu, heshima, au uheshimu wa Mungu.

Bibliografia

Bratcher, Robert G., and Howard A. Hatton. *A Handbook on Deuteronomy*. UBS Handbook Series. New York: United Bible Societies, 2000.

Matthews, Victor Harold, Mark W. Chavalas, and John H. Walton. *The IVP Bible Background Commentary: Old Testament*. Downers Grove, IL: InterVarsity Press, 2000.

2 Robert G. Bratcher and Howard A. Hatton, *A Handbook on Deuteronomy*, UBS Handbook Series (New York: United Bible Societies, 2000), 308–309.

Yoshua Anamrithi Musa

Yoshua 1:1–11; 8:33–35

Baada ya kufa kwa Musa, Mungu akazungumza na Yoshua, msaidizi wa Musa. Mungu alisema, “Mtumishi wangu Musa amefariki. Sasa wewe na watu hawa wote piteni Mto wa Yordani kwenda nchi ninayowapa Waisraeli. Nilimwambia Musa nitawapa nchi hii, kwa hiyo nitawapa kila mahali mnaenda katika nchi hiyo. Kutoka kusini hadi kaskazini, mashariki hadi magharibi. Hakuna mtu atayeweza kuwashinda maisha yenu yote. Kama nilivyokuwa na Musa, ndivyo nitakavyokuwa nawe. Sitasahau wala sitachelewa kuwapongeza.”

“Yoshua, kuwa imara na jasiri! Lazima uongoze watu hawa ili waweze kumiliki nchi niliyewaahidi baba zao nitawapa. Kuwa imara na jasiri. Hakikisha unafuata mafundisho yote, Kitabu cha Sheria, mfuasi wangu Musa aliyekupa. Fikiria yale yaliyomo mchana na usiku. Ukimfuata mafundisho kwa usahihi, utafanikiwa katika kila unachofanya. Daima kumbuka yaliyoandikwa katika Kitabu cha Sheria, mafundisho. Yachunguze mchana na usiku ili uhakikishe unafuata yote yaliyoandikwa hapo. Ukifanya hivyo, utakuwa mwenye hekima na utafanikiwa katika kila kitu. Kumbuka kwamba nimekuamuru uwe imara na jasiri. Usiogope, kwa sababu BWANA Mungu wako atakuwa pamoja nawe popote unapoenda.”

Yoshua aliwapa maagizo viongozi, “Zungumzeni kote kambini na waambie watu waweze kujiandaa na chakula chao! Katika siku tatu kutoka sasa, mtaivuka Mto Yordani na kuchukua nchi ile BWANA yenu anawapa.” Yoshua aliiongoza watu kwenda nchi Mungu aliahidi kwa baba zao.

Baadaye, baada ya kuwashinda maadui waliokuwa upande mwingine wa Mto Yordani, Yoshua alijenga madhabahu kumwabudu Mungu. Yoshua alisoma kwa sauti mbele ya watu kitabu kizima cha Sheria.

Kutafakari Hadithi
Simulia hadithi mara 2–3 na umwombe kundi au mtu mmoja aiambie tena.

Uliza maswali ya mjadala:
- Unapenda nini kuhusu hadithi hii?
- Ni sehemu gani ya hadithi usiyopenda au unayopata ugumu kuikubali?
- Hadithi hii inatuonyesha nini kuhusu Mungu?
- Hadithi hii inatuonyesha nini kuhusu watu?
- Ikiwa hadithi hii ni kweli, inawezaje kubadilisha maisha yako, tabia, au mitazamo yako? Au ni somo gani kwako katika hadithi hii?
- Ni njia gani bora ya kujifunza hadithi hii? (Jibu: mwambie mtu mwingine!) Utamwambia hadithi hii nani? Mwingine mbali na wanachama wa familia yako? Jina la mtu huyo ni nani?

Mwito na Jibu
Hii ni mfano wa hati ya majibu ambayo unaweza kutumia na kila hadithi katika seti hii.

Kiongozi: Neno la Mungu!
Kikundi: Ukweli!

Kiongozi: Neno la Mungu!
Kikundi: Mamlaka yetu!

Kiongozi: Tutafanya nini na hili?
Kikundi: Tutaisikiliza na kutii!

Wote: Neno la Mungu ndilo mamlaka yetu!

Hii ni mfano wa wimbo wa majibu unaoweza kutumia na hadithi hii mahususi, **Yoshua Anamrithi Musa**. Au unaweza kutaka kuunda wako mwenyewe.

Kiongozi: Mchana na usiku!
Kikundi: Tunafikiria Neno la Mungu!

Kiongozi: Mchana na usiku!
Kikundi: Sisi tunatii Neno la Mungu!

Kiongozi: Ni nini kinachotuongoza katika maisha yetu?
Kikundi: Neno la Mungu!

Mamlaka ya Maandiko Takatifu
Baada ya kufa kwa Musa, Waisraeli walikabili wakati wa kutokuwa na uhakika. Mabadiliko ya uongozi yangeweza kuwa changamoto kubwa kwa Yoshua.Hata hivyo, Mungu alimuelekeza kurudi kwenye yaliyoandikwa—Kitabu cha Sheria.Mafanikio ya Yoshua yalikuwa yana mizizi katika mamlaka ya Maandiko Takatifu. Mafanikio ya Waisraeli yalikuwa yamefungamana na utiifu wao kwa Neno la Mungu lililofunuliwa.

Watu walionyesha heshima kwa kusikiliza Kitabu kizima cha Sheria na kufuata maagizo yake ya kumwabudu Mungu. Walijiweka chini ya mamlaka ya Neno la Mungu.

Heshima iliyoonyeshwa kwa Kitabu cha Sheria, pamoja na kusomwa kwake kwa jumuiya nzima, huangazia kwa wasikilizaji wa kisasa umuhimu na mamlaka ya Maandiko Takatifu.

Maombi
Manabii wengi wa kisasa mara nyingi hudadai kuleta "neno" jipya kutoka kwa Mungu. Lakini katika zama za Yoshua, Mungu aliwaamuru Waisraeli wamtii yaliyoandikwa tayari katika Kitabu cha Sheria. Neno lililofunuliwa la Mungu lilikuwa la kutosha kwa kizazi cha Musa, na liliendelea kuwa la kutosha kwa kizazi cha Yoshua. "Sheria ya Musa imetajwa mara nane katika kitabu cha Yoshua, na katika kila kesi muktadha unahusu utiifu kwa sheria hii."[1] Msisitizo huu unaorudiwa unasisitiza mamlaka isiyobadilika ya Maandiko Takatifu: Neno la Mungu halibadiliki kulingana na mazingira mapya. Badala yake, Mungu huwaita watu wake wakubali Neno lake. Yoshua alielewa ukweli huu, na maisha yake yanatuthibitisha kutambua na kutii mamlaka hiyo leo.

Maelezo ya Uundaji wa Hadithi na Msamiati
Mungu alimwonyesha Musa jina lake takatifu na la siri, YHWH, alipomzungumza Musa kutoka kichaka kinachowaka moto kwenye Mlima Horebu/Mlima Sinai (Kutoka 3:14–15). Wanazuoni wanafikiri jina hili linarejelea ama asili yake ya milele na ya kujitosheleza, au uwepo wake.[2] YHWH kwa kawaida hufasiriwa kama BWANA. Seti hii ya hadithi inatumia rejeleo la jumla zaidi, Mungu.

Neno la Kiebrania linalomueleza Musa kama "mhudumu" linaweza pia kutafsiriwa "mtumwa." Mtu wa namna hii lazima atii na kutekeleza maagizo ya bwana.

Katika lugha zingine, usemi huu "imara na jasiri" unaweza kuonyeshwa kwa neno moja au unaweza kusikika kuwa haufai wakati maneno yote mawili yanatumika pamoja katika sentensi moja. Katika hali kama hizo, msimulizi anaweza kuongeza neno kama *sana* au neno lingine linalofaa linalosisitiza amri.

---

1 David M. Howard, Jr., *Joshua*, New American Commentary 5 (Nashville: Broadman & Holman, 1998), 59.

2 *Key Terms of the Old Testament*, s.v. "YHWH."

"Baba" wanarejelea mababu wa Waisraeli: Ibrahimu, Isaki, na Yakobo (Israeli).

"Tii mafundisho yote, Kitabu cha Sheria," kinarejelea sheria na amri ambazo Mungu alimpa Musa katika makubaliano yake kwenye Mlima Sinai.

Nakala asilia hutumia swali la balagha, "Je, sikukuamuru?" Kwa uwazi, tumechagua kuleta hili kama taarifa ya moja kwa moja.

Hitimisho la hadithi hii limeanzwa katika Yoshua 8:30–34. Chini ya uongozi wa Yoshua na uongofu wa Mungu, madhabahu ya mawe yaliyochongwa hayakuchongwa ilijengwa. Madhabahu zilitumika katika ibada ya Mungu na kuhusisha sadaka. [3] Kitendo hiki cha ibada kilimheshimu Mungu kwa kutimiza ahadi yake kwa Ibrahimu ya kuwapa kizazi chake nchi.

Bibliografia

Howard, David M., Jr. *Joshua.* New American Commentary 5. Nashville: Broadman & Holman, 1998.

Kroneman, Dick, Peter Schmidt, and Paul McLarren, eds. *Key Terms of the Old Testament.* Dallas: SIL Global, 2025.

Douglas, J. D., and Merrill C. Tenney, eds. *Zondervan Illustrated Bible Dictionary.* Revised by Moisés Silva. Grand Rapids: Zondervan, 2011.

3 *Zondervan Illustrated Bible Dictionary*, s.v. "Altar."

Kitabu cha Sheria: Yosia

2 Wafalme 22–23

Miaka mingi baadaye, baada ya watu wa Israeli kuingia nchi iliyoahidiwa, hawakufuata Mungu kwa mioyo yao yote. Waliabudu sanamu za kipagani za nchi hiyo. Ingawa ufalme ulikuwa umeungana zamani, taifa la Israeli liligawanyika katika falme mbili: ufalme wa kaskazini wa Israeli na ufalme wa kusini wa Yuda.

Baada ya kifo cha mfalme wa Yuda, mtoto wake mwenye umri wa miaka minane, Yosia, alifanywa mfalme. Alifanya mambo ambayo yalifurahisha Mungu. Miaka mingine baadaye, Mfalme Yosia alitoa amri ya kukarabati hekalu, nyumba ya Mungu. Wakati wa mchakato wa ukarabati, kuhani mkuu wa Mungu alipata Kitabu cha Sheria. Kilisomwa kwa Mfalme Yosia. Aliposikia akisomwa, alirarua nguo alizokuwa amevaa kuonyesha huzuni yake kubwa.

Mfalme Yosia aliamuru kuhani mkuu na maafisa wa mahakama, “Mtumie Mungu kuuliza kuhusu maneno katika Kitabu cha Sheria kwa niaba yetu sote. Yeye ana hasira sana kwetu kwa sababu mababu zetu hawakutii sheria zilizopandikizwa katika kitabu hiki.” Mfalme aliambiwa kwamba Mungu alikuwa na hasira kwa sababu watu wake waliabudu miungu ya kipagani wa nchi hiyo na hawakutukuza Kitabu cha Sheria. Kwa sababu Mfalme Yosia alitubu kwa unyenyekevu kwa niaba ya Yuda, watu hawatapata matokeo ya uabudu wao wa sanamu na uasi mpaka baada ya kifo chake.

Mfalme alimwita watu wote wa Yuda, kutoka mdogo hadi mkubwa, waje nyumbani mwa Bwana. Huko, Kitabu cha Sheria kilisomwa kwa sauti kubwa kwa wote. Mfalme Yosia na watu wote walithibitisha tena ahadi takatifu kwa Mungu. Walijitolea kumfuata Mungu na kuweka amri zote zilizokuwa zimeandikwa katika Kitabu cha Sheria.

> Nyumba ya Mungu ilisafishwa. Vitabu vyote vya kiungu vya kipagani vilivunjwa. Kote Judah, madhabahu za sadaka za kipagani zilivunjwa kuwa vumbi na sanamu ziliharibiwa. Mfalme Yosia aliamuru makuhani wa kipagani kutiwa mauti na mifupa yao ichomwe kwenye madhabahu za miungu yao. Hapo awali haikuwa na mfalme kama Yosia, aliyemgeukia Mungu kwa moyo wake wote, roho yake yote na nguvu zake zote, akitii sheria zote za Musa. Na haijawahi kuwa na mfalme kama yeye tangu wakati huo.

Kutafakari Hadithi
Simulia hadithi mara 2–3 na umwombe kundi au mtu mmoja aiambie tena.

Uliza maswali ya mjadala:
- Unapenda nini kuhusu hadithi hii?
- Ni sehemu gani ya hadithi usiyopenda au unayopata ugumu kuikubali?
- Hadithi hii inatuonyesha nini kuhusu Mungu?
- Hadithi hii inatuonyesha nini kuhusu watu?
- Ikiwa hadithi hii ni kweli, inabadilisha maisha yako, tabia, au mitazamo yako vipi? Au somo ni nini kwako katika hadithi hii?
- Ni njia gani bora ya kujifunza hadithi hii? (Jibu: mwambie mtu mwingine!) Utamwambia hadithi hii nani? Mtu mwingine mbali na wanachama wa familia yako? Jina la mtu huyo ni nani?

Mwito na Jibu
Hii ni mfano wa hati ya majibu ambayo unaweza kutumia na kila hadithi katika seti hii.

Kiongozi: Neno la Mungu!
Kikundi: Ukweli!

Kiongozi: Neno la Mungu!
Kikundi: Mamlaka yetu!

Kiongozi: Tutafanya nini na hili?
Kikundi: Tutaisikiliza na kutii!

Wote: Neno la Mungu ndilo mamlaka yetu!

Hii ni mfano wa mwitiko unaoweza kutumia na hadithi hii mahususi, **Kitabu cha Sheria: Yosia**. Au unaweza kutaka kuunda yako mwenyewe.

Kiongozi: Neno la Mungu linatuzungumzia!
Kikundi: Tunasikiliza!

Kiongozi: Neno la Mungu linaonyesha dhambi zetu!
Kikundi: Tunatubu!

Kiongozi: Neno la Mungu linatuonyesha jinsi ya kuishi
Kikundi: Tunatii!

Kiongozi: Neno la Mungu ni
Kikundi: Mamlaka yetu!

Mamlaka ya Maandiko Takatifu
Mungu aliwaonya Waisraeli mara kwa mara wasimwabudu yeye pekee. Alianzisha wazo hili kwa mara ya kwanza katika masharti ya agano alilofanya na watu kupitia Musa katika Mlima Sinai. Baadaye, Yoshua aliongoza upya agano baada ya kuingia nchi ya ahadi. Kwa muda, watu wa Israeli waliheshimu agano na kumfuata Mungu. Walakini, walizungukwa na utamaduni wa kipagani, wa kuabudu sanamu. Waisraeli wengine walioa wanawake wa kipagani wa eneo hilo na hatimaye walianza kuabudu miungu yao. Hivi karibuni, ibada ya Waisraeli kwa Mungu ilipungua. Tabia yao ya kutotii hatimaye ilisababisha ufalme uliogawanyika, uliotawaliwa na wafalme ambao hawakuwa waaminifu kwa Mungu. Mgawanyiko huu uliashiria mageuzi makubwa ya mwisho miongoni mwa Waisraeli kabla ya uhamishaji wa Babylonian.

Kwa sababu watu hawakuheshimu tena mamlaka ya Maandiko Takatifu, ibada yao na uaminifu wao kwa Yahweh ulipungua. Walakini, wakati Kitabu cha Sheria kilisomwa kwa Mfalme Yosia, alitambua ukweli. Wakati huu ulikuwa mabadiliko makubwa. Mamlaka ya Maandiko Takatifu ikawa muhimu katika kurejesha uhusiano wa Israeli na Mungu. Mfano wa Yosia wa kuheshimu mamlaka ya Maandiko Takatifu katika Kitabu cha Sheria ulibadilisha mwelekeo wa Yuda kwa kizazi kizima.

Maombi
Yosia alichagua kuwa kinyume na utamaduni, akitafuta kumfurahisha Mungu badala ya watu. Kanisa la leo linavyoishi kinyume na utamaduni vipi? Kanisa linatii mamlaka ya Maandiko badala ya utamaduni vipi?

Maelezo ya Uundaji wa Hadithi na Msamiati
Utangulizi wa hadithi hii unaungana na hadithi za awali katika mfululizo huo kupitia

umakini wake kwa Neno la Mungu na agano kama Kitabu cha Sheria.[1] Hadithi hii na akaunti za awali zimefungwa katika hadithi moja iliyounganishwa, ikionyesha kwamba Maandiko yanaeleza hadithi moja kuu. Karne nyingi baada ya wakati wa Yoshua, Waisraeli walipuuza agano lao na Mungu.

Neno *hekalu* kwa maana ya jumla, linarejelea jengo la kuabudu kiumbe cha kimungu. Hekalu katika Maandiko linarejelea jengo kubwa na la kupendeza huko Yerusalemu. Mfalme Sulemani alijenga hekalulu la kwanza. Tulitumia jina linalofafanua ili kufunua neno la kawaida kama *hekalu*, "nyumba ya Mungu." Msimulizi haipaswi kudhani kuwa hadhira inajua ufafanuzi halisi wa maneno muhimu ya kibiblia.

Badala ya kichwa cha habari "kahani mkuu," ambacho kinaonekana katika tafsiri nyingi za kimataifa, tulitumia kichwa cha habari "kahani mkuu," ambacho kinaweza kueleweka kwa urahisi zaidi na hadhira ya mdomo yenye mtindo wa kujifunza zaidi wa vitendo.

Maneno hayo *Kitabu cha Sheria* kinarejelea sheria na amri ambazo Mungu alimpa Musa katika makubaliano ya agano kwenye Mlima Sinai. Nakala hii inaitwa kwanza Kitabu cha Sheria katika Kumbukumbu 31:24–26.

Kufunua nguo kulikuwa ni onyesho la huzuni la Kiebrania, hisia kali, na hata toba na huzuni.[2] Hili ni somo la kitamaduni muhimu kueleza kwa hadithi hii kwa sababu watazamaji wengi watafikiri ni ajabu kuharibu nguo nzuri.

Mungu alimwonyesha Musa jina lake takatifu na la siri, YHWH, alipomzungumza Musa kutoka kichaka kinachowaka moto kwenye Mlima Horebu/Mlima Sinai (Kutoka 3:14–15). Wanazuoni wanafikiri jina hili linarejelea ama asili yake ya milele na kujitosheleza au uwepo wake.[3] YHWH kwa kawaida hufasiriwa kama BWANA. Seti hii ya hadithi inatumia rejeleo la jumla zaidi, Mungu.

Kwa orodha kamili ya matokeo ambayo Yuda angekabili, tazama matokeo yaliyoelezwa katika Kumbukumbu la Torati 28:15–68.[4]

Agano ni "makubaliano ya kimazoezi (takatifu) kati ya pande mbili ambao wanamia ahadi za kusaidiana na kuwa waaminifu kwa kila mmoja."[5] *Agano* lilainishwa katika **Sheria na Manabii** hadithi mapema katika mfululizo huu. Msimulizi anapaswa kuwa makini usichukue kuwa hadhira inaelewa ufafanuzi sahihi wa neno muhimu la kibiblia kama vile *agano*.

---

1 See Stephen Wellum's article "The Law of God" for a discussion on the convenantal aspects of the Law of God: https://www.thegospelcoalition.org/essay/the-law-of-god/.

2 Helen Saint Kelley, ed., *Translator's Notes on 2 Kings: Display* (Dallas: SIL International, 2020), 2 Ki 22:11.

3 *Key Terms of the Old Testament*, s.v. "YHWH."

4 Paul R. House, *1, 2 Kings*, New American Commentary 8 (Nashville: Broadman & Holman, 1995), 385.

5 *Key Terms of the Old Testament*, s.v. "Covenant."

Kuchoma mifupa kwenye madhabahu za kipagani kulionyesha kitendo cha makusudi cha kutoharibu sanamu ya kipagani iliyokuwa imeabudiwa huko.

Bibliografia

House, Paul R. *1, 2 Kings*. New American Commentary 8. Nashville: Broadman & Holman, 1995.

Kelley, Helen Saint, ed. *Translator's Notes on 2 Kings: Display*. Dallas: SIL International, 2020.

Kroneman, Dick, Peter Schmidt, and Paul McLarren, eds. *Key Terms of the Old Testament*. Dallas: SIL Global, 2025.

Selman, Martin J. 2 Chronicles: *An Introduction and Commentary*. Vol. 11 of Tyndale Old Testament Commentaries. Downers Grove, IL: InterVarsity Press, 1994.

Wellum, Stephen. "The Law of God." The Gospel Coalition. https://www.thegospelcoalition.org/essay/the-law-of-god/.

Kitabu cha Sheria: Wale Waliotolewa Uhamishoni na Nehemia

Nehemia 8–9; Danieli 9:2

Miaka baada ya kifo cha Mfalme Yosia katika Yuda, watu wa Israeli walimwacha Mungu tena na kuabudu sanamu. Mungu aliruhusu taifa la kigeni kushambulia Yerusalemu mara tatu. Hatimaye, kuta za ulinzi za jiji zilibomolewa, na hekalu likaharibiwa. Watu waliofaulu kushinda mashambulizi—wanaume wakuu—walichukuliwa kuishi katika nchi ya maadui zao.

Baada ya miaka sabini ya uhamishaji, Mungu aliwaruhusu watu wake warudi nyumbani Yerusalemu. Hekalu lilijengwa upya. Kiongozi aliyeitwa Nehemia aliiongoza kundi la watu kujenga tena kuta za usalama za mji. Mara tu kuta zikikamilika, watu wote walikuja pamoja kwa umoja. Jukwaa lilijengwa kwa ajili ya hafla hiyo. Ezra, kuhani na mwalimu wa sheria, alisimama mbele. Alifungua Kitabu cha Sheria ili kila mtu aone. Ezra alimsifu Mungu, na watu wote walinyanyua mikono yao na wakapiga kelele, “Amin!” Ezra alisoma kwa sauti Kitabu cha Sheria. Watu walianza kulia waliposikia maneno ya sheria na kuzielewa.

Nehemia aliwaambia watu, “Huu ni siku takatifu mbele ya Mungu wetu. Msiwe na huzuni wala wasikitike! Furaha ya Bwana ndiyo nguvu zenu. Sherehekeni siku hii!” Ilikuwa siku ya kusherehekea kwa furaha kubwa kwa sababu walisikia maneno ya Mungu na kuyafahamu.

Siku chache baadaye, kulikuwa na sikukuu ya kidini iliyodumu siku saba. Ezra alisoma sheria kwa watu kila siku. Siku ya mwisho—siku ya nane—Waisraeli wote walikusanyika pamoja. Walivaa nguo za kipekee kuonyesha huzuni yao kwa kutotii Mungu. Ezra alisoma sheria tena kwa masaa. Watu walikiri dhambi zao na uasi wao na kumwabudu Mungu. Walikiri hata uasi wa mababu zao.

Watu wote waliorudi kutoka uhamishoni walitoa ahadi ya dhati kwa Mungu kuiheshimu Kitabu cha Sheria.

Kutafakari Hadithi
Simulia hadithi mara 2–3 na umwombe kundi au mtu mmoja aiambie tena.

Uliza maswali ya mjadala:
- Unapenda nini kuhusu hadithi hii?
- Ni sehemu gani ya hadithi usiyopenda au unayopata ugumu kuikubali?
- Hadithi hii inatuonyesha nini kuhusu Mungu?
- Hadithi hii inatuonyesha nini kuhusu watu?
- Ikiwa hadithi hii ni kweli, inawezaje kubadilisha maisha yako, tabia yako, au mitazamo yako? Au somo gani unalopata katika hadithi hii?
- Ni njia gani bora ya kujifunza hadithi hii? (Jibu: mwambie mtu mwingine!) Utamwambia hadithi hii nani? Mwingine mbali na wanachama wa familia yako? Jina la mtu huyo ni nani?

Mwito na Jibu
Hii ni mfano wa hati ya majibu ambayo unaweza kutumia na kila hadithi katika seti hii.

Kiongozi: Neno la Mungu!
Kikundi: Ukweli!

Kiongozi: Neno la Mungu!
Kikundi: Mamlaka yetu!

Kiongozi: Tutafanya nini na hili?
Kikundi: Tutasisikiza na kutii!

Wote: Neno la Mungu ndilo mamlaka yetu!

Hii ni mfano wa mazungumzo ya majibu unaoweza kutumia na hadithi hii mahususi, **Kitabu cha Sheria: Wale Waliotolewa Uhamishoni na Nehemia**. Au unaweza kutaka kuunda yako mwenyewe.

Kiongozi: Tuna nini mikononi mwetu?
Kikundi: Neno la Mungu!

Kiongozi: Tunafanya nini na hili?
Kikundi: Sisi tunamsikiliza Mungu!

Kiongozi: Tunaweza kufanya nini kingine na hicho?
Kikundi: Sisi tunaielewa!

Kiongozi: Je, ikiwa itatuonyesha dhambi zetu?
Kikundi: Tunatubu!

Kiongozi: Tufanye nini kitambo?
Kikundi: Sisi tumemwabudu na kumtii Mungu!

Mamlaka ya Maandiko Takatifu

Watu wa Israeli walipata matokeo ya kutokutii Mungu. Walipokubali agano kwa mara ya kwanza, Waisraeli walitoa ahadi ya umoja kufuata Mungu. Kisha aliwapa Kitabu cha Sheria, ambacho kiliweka maelezo ya amri na mafundisho yaliyefafanua agano. Walakini, Waisraeli walianguka katika mzunguko unaorudiarudia—wakishikamana na sheria kwa muda, lakini wakirudi tena kuabudu miungu ya mataifa yaliyowazunguka. Matokeo yake, Mungu aliruhusu mataifa ya kigeni kuwashinda Waisraeli na hatimaye kuwateka mateka.

Miaka mingi baadaye, Mfalme Artashasta alimwongoza Nehemia kuwa gavana wa Yuda. Nehemia aliiongoza kundi la wale waliohamishwa kurudi Yerusalemu ili kujenga tena kuta za mji. Mara baada ya ukuta kukamilika, mioyo ya watu ikageukia Mungu. Walimwita Ezra, mtaalam wa Sheria, kusoma Kitabu cha Sheria mbele ya jumuiya iliyokusanyika. Kitabu cha Sheria kilikuwa kiwango ambacho watu walipaswa kuishi na agano takatifu lililowafunga Israeli kwa Mungu. Waliposikiliza, watu walitii mamlaka ya Maandiko Takatifu. Walidharau wenyewe, wakiri dhambi zao, na kusasisha ahadi yao ya kumwabudu Mungu pekee na kutii Kitabu cha Sheria.

Maombi

Tangu Mungu alipoweka agano lake na watu wake, Maandiko Matakatifu yamekuwa kiwango cha mamlaka cha kutii. Kitabu cha Sheria kiliwapa Waisraeli mwelekeo wazi wa jinsi ya kuishi katika uhusiano sahihi na Mungu. Kwa njia hiyo hiyo leo, mamlaka ya Maandiko Matakatifu ina jukumu muhimu katika kuongoza watu wa Mungu. Walakini, manabii wa kisasa wanatangaza “maneno mapya” kutoka kwa Mungu ambayo hayapatani na Maandiko Matakatifu. Matangazo kutoka mahubiri yanakiuka mamlaka ya Maandiko Matakatifu, wakiahidi utajiri na afya kamili kwa makutaniko yao. Hata hivyo, mamlaka ya Maandiko Matakatifu bado ndiyo msingi wa utii katika uhusiano wa upendo na Mungu.

Maelezo ya Uundaji wa Hadithi na Msamiati

Utangulizi mfupi huu unahusisha hadithi hii na matukio kutoka hadithi za awali katika mfululizo huu. Haiko tena katika kawaida kujenga kuta kuzunguka miji ili

kuzilinda dhidi ya wavamizi. Ndiyo sababu tulifanya iwe wazi kwamba kuta za ulinzi zilivunjwa. Huu ni undani muhimu katika kitabu cha Agano la Kale cha Nehemia.

Ingawa kulikuwa na mawimbi matatu ya utumwa katika uhamishaji wa Babeli, hadithi hii inarejelea uhamishaji wa Yuda kama neno la jumla. Ili kusoma kuhusu mawimbi matatu, tazama Danieli 1:1–3, 2 Wafalme 24:10–16, na 2 Wafalme 25:1–11.

Uhamisho ulikuwa kipindi cha miaka sabini chini ya Ufalme wa Babeli (Yeremia 25:11). Watu maskini tu ndio walibaki Yuda ili waweze kuishi kutokana na ardhi.

Pia kulikuwa na marejeo matatu kutoka utumwa. Tazama Ezra 1–6, Ezra 7–10, na Nehemia 1–7.

Tulirahisisha cheo cha Nehemia cha mkuu wa mkoa kuwa "kiongozi." Hata hivyo, tulieleza cheo cha Ezra cha kuhani na mwandishi ili kuonesha ujuzi wake na mamlaka yake ya kusoma sheria. Tangu wakati huo wasomi walikuwa wanafunzi wa sheria ya Musa.[1]

Tunatumia neno *Kitabu cha Sheria* katika mfululizo huu kurejelea Sheria ya Musa. Neno hilo litasaidia watazamaji kuelewa. Katika muktadha huu, Kitabu cha Sheria kinarejelea vitabu vya Mwanzo, Kutoka, Walawi, Hesabu, na Kumbukumbu ya Torati na linamaanisha "maelekezo."[2]

Usomaji wa umma wa hati zilikuwa shughuli ya kawaida katika zama hizi. Upatikanaji wa vifaa vya kuandika ulikuwa mdogo na watu wachache walioweza kusoma. Ilikuwa ni jambo la kawaida kwa mwandishi kama Ezra kusoma hati hiyo kwa makundi ya watu.[3]

Mungu alimwonyesha Musa jina lake YHWH wakati wa tukio la kichaka kinachowaka kwenye Mlima Sinai (Kutoka 3:14–15). Wanazuoni wanafikiri jina hili linarejelea ama asili yake ya milele na kujitosheleza au uwepo wake.[4] YHWH kwa kawaida hufasiriwa kama BWANA. Seti hii ya hadithi inatumia rejeleo la jumla zaidi, Mungu.

Sikukuu ya kidini ya siku saba inarejelea Sikukuu ya Vibanda (au Majumba), sherehe ambayo inakumbusha matumizi ya makao ya muda wakati Waisraeli waliishi jangwani kwa miaka arobaini baada ya kutoka Misri. Sikukuu hii ya baada ya mavuno ilikuwa kama ukumbusho kwa Waisraeli wa jinsi mababu zao walivyokuwa wakiishi kabla ya

1 John H. Walton, Victor Harold Matthews, and Mark W. Chavalas, "Neh. 8:1" in *IVP Bible Background Commentary: Old Testament* (Downers Grove, IL: InterVarsity Press, 2000), electronic edition.
2 Steve Christensen, ed., *Translator's Notes on Nehemiah: Notes* (Dallas: SIL International, 2021), Ne 8.
3 Walton, Matthews, and Chavalas, "Neh 8:3" in *IVP Bible Background Commentary: OT*, electronic edition.
4 *Key Terms of the Old Testament*, s.v. "YHWH."

kuingia nchi ya ahadi. Wakati wa sikukuu, watu walielekezwa kujenga makao ya muda, ambayo kwa kawaida yalikuwa yamefanywa kwa majani ya mitende.[5]

Waisraeli walivaa nguo za magodoro, au nguo za mfuko, kuonyesha uzito wa huzuni yao kwa dhambi yao. Tafsiri zingine zinaweza kutumia nguo zinazoashiria huzuni. Nyenzo hii ya rangi ya giza pia ilikuwa inafaa kwa nyakati za kupoteza, huzuni, au huzuni kwa ujumla.[6]

Bibliografia

Christensen, Steve, Ed., *Translator's Notes on Nehemiah: Notes*, Translator's Notes. Dallas: SIL International, 2021.

Douglas, J. D., and Merrill C. Tenney, eds. *Zondervan Illustrated Bible Dictionary*. Revised by Moisés Silva. Grand Rapids: Zondervan, 2011.

Kroneman, Dick, Peter Schmidt, and Paul McLarren, eds. *Key Terms of the Old Testament.* Dallas: SIL Global, 2025.

Twelftree, G. H. "Feasts." Page 274 in *Dictionary of Jesus and the Gospels*, 2nd ed. Edited by Joel B. Green, Jeannine K. Brown, and Nicholas Perrin. Downers Grove, IL: IVP Academic, 2013.

Walton, John H., Victor Harold Matthews, and Mark W. Chavalas. *The IVP Bible Background Commentary: Old Testament.* Downers Grove, IL: InterVarsity Press, 2000. Electronic edition.

5 G. H. Twelftree, "Feasts," in *Dictionary of Jesus and the Gospels*, 2nd ed., eds. Joel B. Green, Jeannine K. Brown, and Nicholas Perrin (Downers Grove, IL: IVP Academic, 2013), 274.

6 *Zondervan Illustrated Bible Dictionary*, s.v. "Sackcloth."

Hadithi ya Saba

Yesu, Neno

Yohana 1:1–4, 12; Mathayo 5:17–19

Mungu alionyesha nguvu zake kwa kuumba ulimwengu kwa maneno. Kisha Mungu alizungumza kupitia manabii ili kuwakumbusha watu wake kuwa waaminifu kwake na kumwabudu yeye pekee. Kupitia manabii, Mungu aliahidi Mkombozi ambaye angekuwa dhabihu kamili ili kurejesha uhusiano kati ya Mungu na watu. Mkombozi, Yesu Kristo, alikuja duniani.

Mmoja wa wafuasi wake wa karibu, mwanaume aliyeitwa Yohana, aliandika kuhusu maisha ya Yesu. Yohana alimwita Yesu Neno. Yohana aliandika, “Mwanzo, Neno lilikuwepo tayari. Neno lilikuwa pamoja na Mungu, na Neno lilikuwa Mungu. Neno, Yesu, alifanyika mwanadamu na kuishi kati ya watu.”

Wakati Yesu alipoishi duniani, alifundisha umuhimu wa Sheria na maandishi ya manabii. Siku moja, alipofundisha umati mkubwa, Yesu alizungumzia Kitabu cha Sheria na maandishi ya manabii. Leo tunayaita Agano la Kale. Yesu alisema, “Msiseme kwamba nimekuja kuondoa Sheria au maandishi ya manabii. La, nimekuja kuyatimiza. Ninawashuhudia kweli, hakuna kitu kimoja, hata sehemu ndogo ya Sheria itakwenda mbali mpaka Sheria yote itakamilika.

“Kila mtu ambaye hatimizi amri moja ya zile ambazo hazina umuhimu mkubwa na anawafundisha wengine kukiuka amri hiyo, atachukuliwa kuwa mtu mdogo zaidi katika ufalme wa Mungu. mtu katika ufalme wa Mungu. Lakini ikiwa wewe unashikilia sheria hizi na unafundisha wengine kuzitii, utachukuliwa kuwa mkuu katika ufalme wa Mungu.”

Yesu, ambaye anaitwa Neno, aliendelea kuhubiri, kufundisha, na kunukuu Maandiko Takatifu wakati wake duniani.

Kutafakari Hadithi
Simulia hadithi mara 2–3 na umwombe kundi au mtu mmoja aiambie tena.

Uliza maswali ya mjadala:
- Unapenda nini kuhusu hadithi hii?
- Ni sehemu gani ya hadithi usiyopenda au unayopata ugumu kuikubali?
- Hadithi hii inatuonyesha nini kuhusu Mungu?
- Hadithi hii inatuonyesha nini kuhusu watu?
- Ikiwa hadithi hii ni kweli, inawezaje kubadilisha maisha yako, tabia yako, au mitazamo yako? Au somo gani unalopata katika hadithi hii?
- Ni njia gani bora ya kujifunza hadithi hii? (Jibu: mwambie mtu mwingine!) Utamwambia hadithi hii nani? Mwingine mbali na wanachama wa familia yako? Jina la mtu huyo ni nani?

Mwito na Jibu
Hii ni mfano wa hati ya majibu ambayo unaweza kutumia na kila hadithi katika seti hii.

Kiongozi: Neno la Mungu!
Kikundi: Ukweli!

Kiongozi: Neno la Mungu!
Kikundi: Mamlaka yetu!

Kiongozi: Tutafanya nini na hili?
Kikundi: Tutasisikiza na kutii!

Wote: Neno la Mungu ndilo mamlaka yetu!

Hii ni mfano wa mazungumzo ya majibu unaoweza kutumia na hadithi hii mahususi, **Yesu, Neno**. Au unaweza kutaka kuunda yako mwenyewe.

Kiongozi: Yesu ni nani?
Kikundi: Neno la Mungu!

Kiongozi: Yesu anafanya nini?
Kikundi: Yesu anatimiza Maandiko!

Kiongozi: Tunapaswa kufanya nini?
Kikundi: Sisi tunaamini Yesu, tunamtii, na tunafundisha amri zake!

Mamlaka ya Maandiko Takatifu
Utangulizi wa Yohana 1 unafunua Yesu kama Neno la milele. Yesu aliishi pamoja na Mungu alipozungumza ulimwengu uwe. Yohana alinaswa ukweli huu wa kina kwa kumpa Yesu cheo cha "Neno". Mchambuzi Edwin Klink anafafanua, "Kimechangiwa na matumizi ya Agano la Kale ya neno hilo, Neno ni usemaji wa Mungu katika uumbaji, ufunuo, na wokovu."[1]

Yesu, kama Neno, alionyesha kwamba Maandiko Takatifu ndio mamlaka na hukumu ya kweli. Yeye alifundisha na kuonyesha mfano kwamba Maandiko Takatifu ndio kiwango cha mwisho. Hadithi hii inaangazia mafundisho ya Yesu katika Mahubiri ya Mlimani. Mafundisho yake makuu huko yalikuwa si tu kwamba watu wanapaswa kushika Sheria, bali kwamba wanapaswa kuishi kulingana na nia ya kweli au roho ya Sheria. Yeye aliwapa changamoto watu wachunguze mioyo yao kulingana na nia hii ya kweli.

Hatimaye, Yesu alithibitisha kwamba alikuwa ndiye kutimizwa kwa Sheria, Mkombozi aliyeahidiwa na Mungu aliyemzungumzia kupitia manabii katika Maandiko Takatifu.

Maombi
Sheria si orodha ya mambo ya kutekeleza tu, bali ni kiwango cha Mungu cha maisha. Je, ndio kiwango katika makanisa yetu leo? Ingawa neema ni tele, haipingani na Sheria. Kanisa lazima lichungue kwa bidii kukataa walimu au manabii wanaojaribu kufundisha kwamba roho wa Sheria huondoka kwenye mamlaka ya Maandiko Takatifu. Waumini wanapaswa kuuliza, "Je, ujumbe huo unakubalika zaidi kitamaduni kuliko kuwa chini ya mamlaka ya Maandiko Takatifu?"

Maelezo ya Uundaji wa Hadithi na Msamiati
Utangulizi wa hadithi hii huwafunga wasikilizaji na hadithi ya uumbaji na utabiri wa Masihi, ambaye anaitwa "Mkombozi Aliyeahidiwa" katika mkusanyiko huu wa hadithi.

Kwa jadi, Yohana 1:1–18 inarejelewa kama mwanzo au utangulizi wa Injili kulingana na Yohana.[2] Lugha katika aya za mwanzo huu inaakisi mistari ya ufunguzi ya kitabu cha Mwanzo.

1 Edward W. Klink III, *John*, ed. Clinton E. Arnold, Zondervan Exegetical Commentary on the New Testament (Grand Rapids: Zondervan, 2016), 88–89.
2 D. A. Carson, *The Gospel according to John*, Pillar New Testament Commentary (Grand Rapids: Eerdmans, 1991), 116.

Katika lugha asilia, usemaji huu *Neno* ungeathiri sana Wayaudi na Wasio Wayahudi. Wasikilizaji Wayahudi tayari walifahamu maandishi ambayo yalichanganya dhana ya *neno* na hekima ya kimungu—ambalo walilitazama kama ukweli wa juu zaidi unaotafutwa.[3] Kwa Wasio Wayahudi, *neno* liliueleweka kama jinsi Mungu alivyojifunua kwa watu. Wengine walidhani lilikuwa kanuni iliyeshikilia ulimwengu pamoja.

Wakati *Sheria na Manabii* wanapotokea pamoja, usemi huo unarejelea Agano la Kale zima.[4]

Neno, Yesu, alifanyika mwanadamu na kuishi kati ya watu. *Kuishi* inamaanisha "kuishi kwa hema" au "hema." Wakati Yesu alipokuwa mwanadamu, Mungu alirudi kuishi kati ya watu wake kama alivyofanya bustanini na juu ya hema la kusafiri jangwani baada ya Kutoka.

Hadithi inahamia kwenye Mahubiri ya Mlima, hasa Mathayo 5:17–19. Katika kifungu hiki, Yesu anatangaza kwamba amekuja kutimiza Sheria na maandishi ya manabii. Kama Mkombozi aliyetabiriwa, utimizo wake ulimaliza baadhi ya vipengele vya Sheria—kama vile mfumo wa dhabihu—kwa kusudi lake lililokusudiwa.[5]

Yesu alisisitiza kwamba hata undani mdogo kabisa wa Sheria utatimizwa. Alitumia usemi mzuri uliorejelea alfabeti ya hadhira yake. Ina mstari mrefu kidogo ambao hadhira yake ilielewa mara moja kama mdogo sana.

Walimu wa dini wa Wayahudi walikuwa wanabishana kuhusu amri zipi zilikuwa muhimu kuliko zingine, lakini Yesu alifundisha kwamba amri zote lazima zifuatwe. Walimu waliofuata maagizo ya Yesu wangeheshimiwa na Mungu.

Bibliografia

Blomberg, Craig. *Matthew*. New American Commentary 22. Nashville: Broadman & Holman, 1992.

Carson, D. A. *The Gospel according to John*. Pillar New Testament Commentary. Grand Rapids: Eerdmans, 1991.

Groff, Randy, ed. *Translator's Notes on Matthew: Notes*. Dallas: SIL International, 2016.

Keener, Craig S. *John*. Edited by Clinton E. Arnold. Vol. 2A of Zondervan Illustrated Bible Backgrounds Commentary. Grand Rapids: Zondervan, 2019.

Klink, Edward W., III. *John*. Edited by Clinton E. Arnold. Zondervan Exegetical Commentary on the New Testament. Grand Rapids: Zondervan, 2016.

3 Craig S. Keener, *John*, ed. Clinton E. Arnold, vol. 2A of *Zondervan Illustrated Bible Backgrounds Commentary* (Grand Rapids: Zondervan, 2019), 7.

4 Randy Groff, ed., *Translator's Notes on Matthew: Notes* (Dallas: SIL International, 2016), Mt 5:17; Leon Morris, *The Gospel according to Matthew*, Pillar New Testament Commentary (Grand Rapids; Eerdmans, 1992), 107.

5 Craig Blomberg, *Matthew*, New American Commentary 22 (Nashville: Broadman & Holman, 1992), 104.

Jaribu la Yesu

Mathayo 4:1—11

Yesu alikua akiwa na afya njema, nguvu, na hekima tele. Alipoanza utumishi wake, Roho wa Mungu uliongoza yeye kwenda jangwani kufunga na kuomba. Huko Mungu alimruhusu adui, Shetani, kumjaribu Yesu kumasihi Mungu.

Yesu hakula chakula kwa siku arobaini na usiku arobaini. Alikuwa na njaa. Shetani akamwambia Yesu, “Ukiwa mwana wa Mungu kweli kweli, thibitisha hilo kwa kuamuru mawe haya kuwa mikate ya kula.” Lakini Yesu akasema, “Maandiko yanasema, ‘Mtu haishi kwa mkate pekee au chakula pekee, bali kwa kila neno litokalo katika kinywa cha Mungu.’”

Basi Shetani alimpeleka Yesu hekaluni, nyumba ya Mungu, huko Yerusalemu. Yesu aliposimama juu ya hekalu, Shetani akasema, “Ukiwa Mwana wa Mungu, ruka chini! Maandiko yanasema, ‘Atamwamuru malaika wake awahifadhi.’” Lakini Yesu alikataa akasema, “Maandiko yanasema, ‘Usijaribu Mungu wako. Usimfanye ajithibitishe.’”

Baada ya hayo, Shetani alimpeleka Yesu juu ya mlima mrefu sana na kumwonyesha mataifa yote ya ulimwengu na utajiri wote na ukuu wao. Shetani akasema, “Nitakupa yote unayoona, ukinyenyekea na kuniabudu.” Yesu akajibu, “Ondoka kwangu, Shetani. Maandiko yanasema, ‘Watu wamwabudu Bwana Mungu wao na kumtumikia pekee Yeye.’”

Mara moja, Shetani aliondoka. Malaika walikuja na kumtunza Yesu.

Kutafakari Hadithi
Simulia hadithi mara 2–3 na umwombe kundi au mtu mmoja aiambie tena.

Uliza maswali ya mjadala:
- Unapenda nini kuhusu hadithi hii?
- Ni sehemu gani ya hadithi usiyopenda au unayopata ugumu kuikubali?
- Hadithi hii inatuonyesha nini kuhusu Mungu?
- Hadithi hii inatuonyesha nini kuhusu watu?
- Ikiwa hadithi hii ni kweli, inawezaje kubadilisha maisha yako, tabia yako, au mitazamo yako? Au somo gani unalopata katika hadithi hii?
- Ni njia gani bora ya kujifunza hadithi hii? (Jibu: mwambie mtu mwingine!) Utamwambia hadithi hii nani? Mwingine mbali na wanachama wa familia yako? Jina la mtu huyo ni nani?

Maitikio na Majibu
Hii ni mfano wa hati ya majibu ambayo unaweza kutumia na kila hadithi katika seti hii.

Kiongozi: Neno la Mungu!
Kikundi: Ukweli!

Kiongozi: Neno la Mungu!
Kikundi: Mamlaka yetu!

Kiongozi: Tutafanya nini na hili?
Kikundi: Tutaisikiliza na kutii!

Wote: Neno la Mungu ndilo mamlaka yetu!

Hii ni mfano wa wimbo wa majibu unaoweza kutumia na hadithi hii mahususi, **Jaribu la Yesu**. Au unaweza kutaka kuunda wako mwenyewe.

Kiongozi: Tunasema nini wakati jaribu linapotujia?
Kikundi: Imeandikwa!

Kiongozi: Uongo unakuja lini?
Kikundi: Imeandikwa!

Kiongozi: Wakati mashaka yanapotokea?
Kikundi: Imeandikwa!

Kiongozi: Mamlaka yetu ni nini?
Kikundi: Neno la Mungu!

Mamlaka ya Maandiko Takatifu

Baada ya ubatizo wa Yesu na kabla ya huduma yake ya umma, Yesu alikwenda jangwani kufunga na kuomba. Alionyesha umuhimu wa kuwa na ushirika na Baba. Kumjua Baba ni kumjua Neno lake lililofunuliwa.

Wakati Shetani alipomjaribu Yesu, Yesu hakujadiliana na Shetani. Alinukuu tu Maandiko Takatifu. Shetani pia alinukuu Maandiko Takatifu katika mazungumzo yao. Yesu alionyesha kwamba Maandiko Takatifu ndio mamlaka na ukweli wa mwisho. Maandiko Takatifu ndio chombo muhimu cha kushughulikia udanganyifu wa kiroho.

Maombi

Yesu angeweza kutumia asili yake ya kimungu kuonyesha nguvu juu ya Shetani, lakini badala yake alitegemea mamlaka ya Maandiko Takatifu. Leo, wakati wafuasi wanaotambua wa Kristo wanapokabiliwa na mafundisho maarufu au mitindo ya mitandao ya kijamii ambayo huinua hisia au uzoefu wa kibinafsi, wanatazama Maandiko Takatifu kama mamlaka yao ya mwisho. Neno lolote jipya kutoka kwa nabii wa kisasa lazima liweze kupimwa dhidi ya Maandiko Takatifu, ambayo pekee yanasimama kama mamlaka ya mwisho kwa imani na mazoezi.

Maelezo ya Uundaji wa Hadithi na Msamiati

Tunatumia neno "jangwani" kama neno la jumla katika hadithi hii. Hii ingekuwa eneo kavu, lenye ukame. *Pori* inaweza kuwa sahihi kwa muktadha fulani katika Afrika ya Kusini mwa Sahara. Vinginevyo ni pamoja na *ardhi* tupu au *eneo ambapo hakuna anayeishi*.[1]

Tumechagua kutumia "funga na omba" katika hadithi hii, lakini baadhi ya hadhira huenda hawajui nidhamu ya Kikristo ya kufunga. Kufunga ni kujikana chakula kwa hiari ili kuzingatia shughuli za kidini kama vile sala. Injili ya Mathayo wala Injili ya Luka hazisemi kama Yesu alikunywa maji. Maneno au vifungu vinavyopendekeza kwamba hakunywa maji vinapaswa kuepukwa.

Mathayo hutumia neno *shetani* au *majaribu* katika sura ya 4 yote. Yesu anaita huyo "Shetani" (Mst. 10). *Shetani* kwa Kigiriki ina maana "mshutumu." Kwa Kiebrania, *shetani* ina maana "mshutumu" au "adui." Shetani na shetani ni maneno yanayotumika kwa kubadilishana katika Agano Jipya lote.[2]

Ibilisi aliruhusiwa kumjaribu Yesu mpaka mahali ambapo Mungu aliruhusu. Hadithi isiwapeleke wasikilizaji kufikiri kwamba Ibilisi na Mungu wako kwenye kiwango sawa.

---

1 Randy Groff, ed., *Translator's Notes on Matthew: Notes* (Dallas: SIL International, 2016), Matt 4:1.

2 R. T. France, *The Gospel of Matthew*, New International Commentary on the New Testament (Grand Rapids: Eerdmans, 2007), 130.

Hadithi ya mfano hutumia kwa uthabiti maneno “Maandiko yanasema” kutaja Maandiko ya Kiebrania, ambayo wasikilizaji wa kisasa huita Agano la Kale.

Yesu ananukuu Zaburi 8:3 aliposema mtu hawezi kuishi kwa mkate pekee. “Mtu” haimaanishi jinsia fulani bali huashiria ubinadamu kwa ujumla. Kwa hivyo, hadithi mfano inasema “watu.”

Mkate ulikuwa chanzo kikuu cha chakula kwa watu katika siku za Yesu. Ikiwa mkate haukuliwi kawaida katika eneo hilo, basi msimulizi anaweza kusema “chakula.”

Tafsiri kadhaa za Biblia zinasema, “Ibilisi alimpeleka Yesu katika mji mtakatifu.” Watazamaji wengi huenda wasielewe kwamba “mji mtakatifu” ni Yerusalemu, au wanaweza kufikiri kuwa ni kumbukumbu ya Makka. Tumefanya jina la mji kuwa wazi katika hadithi. Hadithi zijazo katika seti hii pia zitamwonesha Yerusalemu.

Katika Mathayo 4:6, Shetani anamnukuu Zaburi 91:11,12 kuhusu malaika walinzi wa Yesu ili asipate kumdhuru mguu wake dhidi ya jiwe.

Katika Mathayo 4:7, Yesu ananukuu Kumbukumbu 6:16: “Usimjaribu Mwenyezi Mungu, Mungu wako, kama ulivyomjaribu huko Masa” (NENO). Masa, au mahali pa majaribio, ndipo Waisraeli walilalamika kwa Musa kuhusu ukosefu wa maji (Kutoka 17:1–7). Walipomjaribu Mungu, walifichua kutoridhishwa kwao na kile Mungu alichotoa.

Kujaribu inamaanisha “kuweka kwenye mtihani,” dhambi au kumsihi Mungu. Jibu la Yesu la kutowajaribu Mungu limefafanuliwa katika hadithi mfano kama “usimjaribu,” kisha limeelezwa zaidi kwa uwazi kwa hadhira yenye upendeleo wa kusikiliza kama “Usijaribu kumlaumu [Mungu] amjithibitishe.”[3]

Shetani kisha akamchukua Yesu juu ya mlima mrefu ili aone falme zote za ulimwengu. Hadithi iliyoandaliwa hutumia neno “mataifa” kwa ajili ya *falme*. Mataifa neno la kisasa zaidi kuliko *falme* zilizotawaliwa na wafalme.

Uthamani wao wote usemi wa Kiebrania unaomaanisha “ukubwa wao.” Neno “kukaa chini” katika sehemu hii ni aina ya utiifu. Hii inaweza kuonekana tofauti katika makundi mbalimbali ambapo watu wengine hulala chini kabisa, wanakwenda hema, au huketi miguuni mwa mtu. Neno hili hutafsiriwa mara nyingi kama “kuanguka chini,” lakini si katika maana ya kuanguka kwa bahati mbaya. Msimulizi anapaswa kutumia picha bora zaidi kwa hadhira yake.

Yesu alimwamuru Shetani kwa ukali amwache peke yake. Tulichagua kutotumia “Ondoka” kwa sababu inatoa picha ya “sala za kupigana” za leo ambapo washirika

3 Groff, ed., *Translator’s Notes on Matthew*, Matt. 4:5.

wanapiga kelele amri zao kwa Shetani na Mungu. Kwa lugha ya mitaa, amri hii inapaswa kuwa usemaji wa asili unaomaanisha "kuondoka."

"Lazima tumwabudu" hutumia wingi *nyinyi* na inarejea kwenye Kumbukumbu 6:13. Amri hii ni kwa wanaume na wanawake wote. Vitendo "kuabudu" na "kutumikia" vina maana moja.[4]

Istilahi "aliwahudumia" hutumika badala ya *aliwatekeleza* ili kuwapa wasikilizaji picha ya akili ya malaika wakimtumikia Yesu. Mathayo hasema kwa wazi jinsi malaika walimtumikia Yesu.

Bibliografia

Blomberg, Craig L. *Matthew.* New American Commentary. Nashville: Broadman & Holman, 1992.

France, R. T. *The Gospel of Matthew.* New International Commentary on the New Testament. Grand Rapids: Eerdmans, 2007.

Groff, Randy, ed. *Translator's Notes on Matthew: Notes.* Dallas: SIL International, 2020.

4 Groff, ed., *Translator's Notes on Matthew*, Matt. 4:9.

Walishauriana Maandiko Takatifu: Tesalonika na Berea

Matendo 17:1–15

Yesu alithibitisha kuwa ndiye Mkombozi aliyeahidiwa. Ingawa hakufanya uovu wowote, alikamatwa na kusulibiwa. Siku tatu baadaye, Yesu alifufuliwa! Pale msalabani, Yesu alichukua adhabu tuliyostahili. Haki ya Mungu ilitimia, na sasa kuna msamaha wa dhambi kwa wale wanaoamua kumfuata Mungu kupitia Yesu pekee. Yesu aliwaamuru wafuasi wake waende wakitangaza habari njema hii kwa kila mtu. Paulo, Sila, na Timotheo walikuwa miongoni mwa wafuasi wake waliosafiri katika ujumbe wa kuwapa watu habari njema hii.

Paulo na Sila walisafiri hadi mji uitwao Thesalonika. Waliingia sinagogi, mahali pa ibada na masomo ya Wayahudi wa eneo hilo. Huko Paulo alieleza Maandiko Takatifu kwa siku tatu mfululizo za ibada. Paulo alisema, “Mkombozi aliahidiwa lazima ateswe. Mkombozi aliahidiwa angefufuliwa, na Mkombozi huyo ni Yesu!” Baadhi ya Wayahudi waliamini ujumbe wa Paulo. Wengi wa watu wasio Wayahudi na hata wanawake muhimu pia waliamini.

Wayahudi wengine walikuwa na wivu. Walikusanya wachochezi kutoka eneo la soko na kuanzisha ghasia katika mji. Kisha, Wayahudi wenye wivu na umati waliwashambulia nyumba ambayo Paulo alikuwa anakaa. Walimpatia mmiliki wa nyumba ndani tu. Walimchukua yeye na waamini wapya wengine kwa maafisa wa mji. Walisema, “Wanaume hawa wanageuza ulimwengu kichwa chini! Wanasema kuna mfalme mwingine, Yesu!” Mara tu usiku ulipowadia, waamini walimtumia Paulo na Sila kwenda mji wa Berea.

Huko Berea, Paulo na Sila walikwenda sinagogi na wakaanza kufundisha tena. Watu wa Berea walikuwa wema zaidi na

wenye akili wazi kuliko watu wa Thesalonika. Walikuwa na hamasa ya kujifunza lakini walichunguza kwa makini kile ambacho Paulo alikuwa akifundisha kutoka maandiko. Kila siku walisoma maandiko ili kuona kama yale ambayo Paulo alisema yalikuwa kweli. Walipoona kwamba maandiko yalithibitisha yote aliyoyasema Paulo, wengi wakaamini. Watu wa mataifa ya watu wengi, wanaume na wanawake, wakaamini pia na walichagua kumfuata Mungu kupitia Yesu, Mkombozi aliyetabiriwa.

Walipowasikia Wayahudi kutoka Thesalonika kwamba Paulo alikuwa anafundisha Berea, wakaenda na kuchochea umati huko pia. Waumini walimtumia Paulo mbali kwa usalama wake. Sila na Timotheo walibaki Berea kwa muda.

Kutafakari Hadithi

Simulia hadithi mara 2–3 na umwombe kundi au mtu mmoja aiambie tena.

Uliza maswali ya mjadala:

- Unapenda nini kuhusu hadithi hii?
- Ni sehemu gani ya hadithi usiyopenda au unayopata ugumu kuikubali?
- Hadithi hii inatuonyesha nini kuhusu Mungu?
- Hadithi hii inatuonyesha nini kuhusu watu?
- Ikiwa hadithi hii ni kweli, inawezaje kubadilisha maisha yako, tabia yako, au mitazamo yako? Au somo gani unalopata katika hadithi hii?
- Ni njia gani bora ya kujifunza hadithi hii? (Jibu: mwambie mtu mwingine!) Utamwambia hadithi hii nani? Mwingine mbali na wanachama wa familia yako? Jina la mtu huyo ni nani?

Mwito na Jibu

Hii ni mfano wa hati ya majibu ambayo unaweza kutumia na kila hadithi katika seti hii.

Kiongozi: Neno la Mungu!
Kikundi: Ukweli!

Kiongozi: Neno la Mungu!
Kikundi: Mamlaka yetu!

Kiongozi: Tutafanya nini na hili?
Kikundi: Tutaisikiliza na kutii!

Wote: Neno la Mungu ndilo mamlaka yetu!

Hii ni mfano wa swali na jibu unaoweza kutumia na hadithi hii maalum, **Walishauriana na Maandiko: Tesalonika na Berea**. Au unaweza kutaka kutengeneza yako mwenyewe.

Kiongozi: Nani anayewezesha kila fundisho?
Kikundi: Watu wa Mungu!

Kiongozi: Tunamwelekeza kwa kumlinganisha na nini?
Kikundi: Maandiko Takatifu!

Kiongozi: Kwa nini tunajaribu?
Kikundi: Kujua ukweli!

Kiongozi: Na tunafanya nini na ukweli?
Kikundi: Sisi tunaamini na tunaishi nayo!

Mamlaka ya Maandiko Takatifu

Paulo na Sila walifundisha kwa kutumia Maandiko Takatifu pekee, wakionyesha kwamba Maandiko Takatifu ndio kiwango cha mwisho. Kwa kufikiri kwa kutumia Neno la Mungu, Paulo alithibitisha ukweli kwamba imani ya kweli haitegemei maoni maarufu ya wanadamu, bali mamlaka ya Maandiko Takatifu yenyewe.

Watu wa Berea, ingawa walikuwa na hamasa kusikia, hawakukubali kwa upofu mafundisho ya Paulo na Sila. Walitafuta maandiko takatifu ili wathibitishe wenyewe kama mafundisho hayo yalikuwa yanaendana na yaliyomo katika maandiko takatifu. Walishikilia maandiko takatifu kama mamlaka ya mwisho hata juu ya mamlaka ya walimu wao.

Maombi

Wafuasi wa Yesu leo lazima wawe na uelewa sawa wa mamlaka ya Maandiko kama vile waumini wa Thesalonike (na Berea walivyokuwa nayo. Waumini wapya wa Thesalonike walielewa mamlaka ya Maandiko na walikabiliwa na dhuluma ya papo hapo kwa sababu ya imani yao. Watu wa Berea walisoma Maandiko kila siku kwa sababu Maandiko pekee ndiyo yalikuwa mamlaka yao ya mwisho.

Mchambuzi David G. Peterson anabainisha, “Luka analinganisha wivu na uasi wa kihisia wa Wathesalonike na mbinu ya busara na ya kutafakari ya Wayahudi wa Berea. Kwa maana hiyo, anawapongeza wa mwisho kama njia ya kujibu changamoto ya injili na mbinu yake kwa Maandiko Takatifu. Matamshi ya awali ya imani, hata kama

yana shauku, yanahitaji kuimarishwa na kuimarishwa kwa kuchunguza msingi wa maandiko ya injili kwa ujumla zaidi."[1]

Mahubiri ya viongozi wa kiroho wa leo ni ya kuvutia sana, lakini Maandiko Takatifu pekee ndiyo yanaweza kuwafanya waumini kuwa tayari kwa maisha na huduma. Hakuna ufunuo unaodaiwa kuwa wa Mungu nje ya Maandiko Takatifu unaoweza kuwa muhimu zaidi. Kipimo cha kuhakikisha ubora wa mafundisho yoyote au mahubiri ni kuhakikisha yanaendana na Maandiko Takatifu.

Maelezo ya Uundaji wa Hadithi na Msamiati

Utangulizi huu unaunganishwa na hadithi iliyotangulia katika seti hii, **Jaribu la Yesu**. Injili imefunguliwa kwa ufupi hapa. Hii huandaa msikilizaji kwa mwelekeo wa hadithi kutoka Matendo 17.

Kuonekana kwa Timotheo katika utangulizi kunaweza kuonekana kuhusiana na hadithi hii, lakini katika hadithi ijayo, Paulo atampeleka Timotheo kwenda Thesalonika ili kuimarisha na kuwatia moyo waumini wapya huko (1 Thess 3:2–3). Yeye huletwa katika Matendo 16:1–3. Wanahabari wanakubali kwamba Timotheo labda alisafiri na Paulo katika eneo hilo zima. Hii imeandikwa katika barua za Paulo kwa Wathesalonike.

Neno *sinagogi* linaelezwa katika hadithi. Wanazuoni wanakisia kwamba masinagogi yalianza kuundwa wakati wa uhamisho wa Babeli ili Wayahudi waweze kudumisha utamaduni wao na utambulisho wao wa kidini katika nchi ya kigeni.

Maandiko Takatifu wakati wa Paulo yalikuwa yale tunayoyachukulia sasa kuwa Agano la Kale.

Katika hadithi hii, tunakwepa maneno ya jadi kama vile *Siku ya mapumziko, Wasiyo Wayahudi*, na *Wagiriki* ambayo mara nyingi huendeshwa katika lugha za mitaa lakini ni za kigeni.

Umati au kundi la hasira lilikuwa limetengenezwa na watu wanaotatiza au wavivu wa sokoni. Wanazuoni wanakubaliana kwamba usemi huu hutumika kwa maana hasi.[2]

Shitaka lililowekwa kwa mwenye nyumba wa Paulo na Sila lilikuwa kubwa. Malalamiko haya yalionyesha kwamba mwenye nyumba atawajibika ikiwa Paulo na Sila wasingerudi Thesalonike.[3]

---

1 David G. Peterson, *The Acts of the Apostles*, Pillar New Testament Commentary (Grand Rapids: Eerdmans, 2009), 484.

2 Barclay Moon Newman and Eugene Albert Nida, *A Handbook on the Acts of the Apostles*, UBS Handbook Series (New York: United Bible Societies, 1972), 330.

3 I. Howard Marshall, *Acts: An Introduction and Commentary*, Tyndale New Testament Commentaries 5 (Nottingham, England: Inter-Varsity Press, 1980), 296.

Berea iko umbali wa takriban kilomita 72 kutoka Thessalonica katika Ugiriki ya leo.

Tulitumia maneno mawili, “mstareheshaji” na “mwangavu,” kuelezea watu wa Berea. Ingawa kuyaongeza maneno mawili haya kunaonekana kuwa hayana lazima, ni kwa sababu ya kuwezesha uelewa kwamba watu wa Berea hawakuwa wamezaliwa katika familia za vyeo vya juu au tabaka la juu, bali walikuwa wazi kwa uchunguzi wa kina wa Maandiko Takatifu.

Bibliografia

Marshall, I. Howard. *Acts: An Introduction and Commentary*. Tyndale New Testament Commentaries 5. Nottingham: Inter-Varsity Press, 1980.

Newman, Barclay Moon, and Eugene Albert Nida. *A Handbook on the Acts of the Apostles.* UBS Handbook Series. New York: United Bible Societies, 1972.

Peterson, David G. *The Acts of the Apostles.* Pillar New Testament Commentary. Grand Rapids: Eerdmans, 2009.

Mamlaka Yaliyotokana na Mungu

2 Timotheo 1:2–3; 2:2; 3:12, 15–17; 4:3–4

Paulo na washirika wake waliendelea kushiriki injili kutoka mji hadi mji. Watu wengi walisikia injili na walichagua kumfuata Mungu kupitia Yesu. Utesaji uliongezeka pia. Paulo alikamatwa mara nyingi. Baada ya kukamatwa kwake kwa mara ya mwisho, Paulo alijua kifo chake kilikuwa karibu. Aliandika barua ya mwisho kutoka gereza la Kirumi kwa mwenzake mshikamanifu, Timotheo. Paulo alimwambia Timotheo ajiandae kwa mateso. Aliandika kwamba kila mwamini anayetaka kuishi kama mtu wa Mungu atateswa.

Paulo pia alimhimiza na kumfundisha Timotheo, "Mwanangu mpenzi Timotheo, nashukuru Mungu kwa ajili yako! Ninakuombea daima. Timotheo, ulisikia nilivyotangaza mafundisho kuhusu Yesu Kristo kwa watu wengi. Lazima upeleke mafundisho hayo yale kwa watu wengine waaminifu na wanaoaminika ambao wataweza pia kuwafundisha wengine."

Paulo alimwambia Timotheo, "Tangu utoto wako, umefahamu Maandiko Takatifu. Kupitia Maandiko Takatifu, tunapata hekima inayotusaidia kuelewa kwamba Mungu anatukomboa tunapoamini katika Yesu Kristo." "Maandiko yote," Paulo aliendelea, "yanavutiwa na Mungu na yanafaa kwa kufundisha, kwa kuonyesha watu makosa katika maisha yao, kwa kurekebisha mapungufu, na kwa kufundisha jinsi ya kuishi kwa usahihi. Kutumia Maandiko Takatifu, mtu anayemtumikia Mungu atakuwa na uwezo akiwa yote yanayohitajika kufanya kila kazi njema."[1]

Paulo alionya, "Katika siku zijazo, watu hawatasikiliza mafundisho sahihi. Watafuata matamanio yao wenyewe

1 Sentensi za mwisho mbili za aya hii hutumia lugha sawa na ile iliyo katika 2 Timotheo 3:16–17 katika tafsiri ya Kiingereza ya New Century Version.

na kutafuta walimu ambao watawaambia wanachotaka kusikia. Watarukana ukweli na kukimbilia hadithi za uongo."

Paulo alitumia salamu kwa ndugu na dada wanaofanya kazi na Timotheo. Aliimfariji Timotheo aje amwone huko Roma kabla ya msimu wa baridi.

Kutafakari Hadithi
Simulia hadithi mara 2–3 na umwombe kundi au mtu mmoja aiambie tena.

Uliza maswali ya mjadala:
- Unapenda nini kuhusu hadithi hii?
- Ni sehemu gani ya hadithi usiyopenda au unayopata ugumu kuikubali?
- Hadithi hii inatuonyesha nini kuhusu Mungu?
- Hadithi hii inatuonyesha nini kuhusu watu?
- Ikiwa hadithi hii ni kweli, inawezaje kubadilisha maisha yako, tabia yako, au mitazamo yako? Au somo gani unalopata katika hadithi hii?
- Ni njia gani bora ya kujifunza hadithi hii? (Jibu: mwambie mtu mwingine!) Utamwambia hadithi hii nani? Mwingine mbali na wanachama wa familia yako? Jina la mtu huyo ni nani?

Mwito na Jibu
Hii ni mfano wa hati ya majibu ambayo unaweza kutumia na kila hadithi katika seti hii.

Kiongozi: Neno la Mungu!
Kikundi: Ukweli!

Kiongozi: Neno la Mungu!
Kikundi: Mamlaka yetu!

Kiongozi: Tutafanya nini na hili?
Kikundi: Tutaisikiliza na kutii!

Wote: Neno la Mungu ndilo mamlaka yetu!

Hii ni mfano wa mwito na jibu unaoweza kutumia na hadithi hii mahususi, Mamlaka Yaliyovumishwa na Mungu. Au unaweza kutaka kuunda yako mwenyewe.

Kiongozi: Maandiko yote!
Kikundi: Imeongozwa na Mungu!

Kiongozi: Maandiko yote!
Kikundi: Ni muhimu kwa maisha yetu!

Kiongozi: Maandiko yote!
Kikundi: Sisi tunaamini hilo, tunaishi kwa hilo, na tunashiriki hilo!

Mamlaka ya Maandiko Takatifu
Akiukabili mwisho wa utumishi wake duniani na kifo chake kilichokuja, Paulo alitumia barua yake ya mwisho iliyorekodiwa ili kuidhihirisha tena mamlaka, uwezo wa kutosha, na umuhimu wa Maandiko Takatifu. Alimhimiza Timotheo afundishe Neno la Mungu kwa uaminifu na kuwafundisha wengine kushikilia kweli yake. Maandiko Takatifu yanasimama kama kiwango cha mamlaka cha Mungu, kutoa maelekezo ya kuishi kwa uadilifu, kurekebisha makosa, na kuwalinda waumini dhidi ya mafundisho potofu.

Maombi
Tahadhari ya Paulo kwa Timotheo ni muhimu sana leo. Watu wengi wanapendelea ujumbe unaokubali matakwa yao badala ya ukweli wa Mungu kama ulivyofafanuliwa na Maandiko Takatifu. Kama wafuasi wa Kristo, lazima tupime kwa uangalifu kila mafundisho, imani, teolojia ya kujisaidia, unabii, na mwenendo ili kuona kama yanaendana na Maandiko Takatifu. Maandiko Takatifu bado ndiyo mamlaka. Badala ya kufuata viwango vilivyowekwa na maoni maarufu au mwelekeo wa kitamaduni, wafuasi wa Yesu wanapaswa kutafuta hekima na kukubali mamlaka iliyo katika Maandiko Takatifu. Waumini lazima waendelee kuwa watiifu kwa mafundisho sahihi.

Maelezo ya Uundaji wa Hadithi na Msamiati
Mtume Paulo aliandika barua yake ya pili kwa Timotheo kutoka mazingira tofauti sana na ya kwanza. Badala ya kuwa chini ya ulinzi wa nyumbani, alikuwa amefungwa Roma na amefungwa minyororo. Ingawa haijafafanuliwa kwa undani katika kitabu cha Matendo ya Mitume, ukafiri wa mwisho wa Paulo ulikuwa unafanyika huko Troa katika Asia Ndogo, ambayo sasa ni Uturuki. Aliwaacha kanzu yake, vitabu, na karatasi muhimu huko (2 Tim 4:13). Paulo aliandika barua hii ya pili wakati Timotheo alikuwa labda yuko Efeso (1 Tim 1:3), ambayo pia ilikuwa katika Asia Ndogo.

Katika maneno “watu waaminifu na wa kuaminika,” tulitumia “watu” kwa neno la Kigiriki *anthropoi*, ambalo linaweza kurejelea wanaume na wanawake wote, ubinadamu, watu, au watu binafsi, kulingana na muktadha.[2]

2 *Greek-English Lexicon of the New Testament: Based on Semantic Domains*, s.v. “anthropoi.”

Tulitumia neno "kuvuviwa" kwa neno la Kigiriki linalomaanisha "iliyo pumzi ya Mungu." Henrietta Andrews anaeleza, "Neno hilo *iliyo pumzi ya Mungu* ni tafsiri ya moja kwa moja ya neno la Kigiriki ambalo matoleo ya zamani ya Kiingereza yalilitafsiri kama 'kuvuviwa.' Hii ndiyo mahali pekee katika Agano Jipya ambapo neno hili linatumika. Neno hili linaonyesha kwamba watu waliandika vitabu vya Biblia hawakuandika tu wanachofikiria wenyewe. Inamaanisha kwamba waliandika mawazo ambayo Mungu aliweka akilini mwao. Mungu ndiye chanzo au asili ya walichokiandika."[3]

Hadithi ya mfano inasema "katika siku zijazo" badala ya "wakati utakuja," ambayo ni usemi wa kishairi na huenda usieleweke katika lugha za mitaa.

Tulichagua kutotumia usemi "masikio yanayotumia." Inamaanisha kusikia unachotaka kusikia.

Paulo alimhimiza Timotheo, "Jitahidi sana kuja kabla ya majira ya baridi." "Jitahidi sana" ni usemi unaomaanisha kujaribu kwa bidii. Paulo alihitaji Timotheo kuja kabla ya hali ya hewa kufanya Bahari ya Mediterania kuwa ngumu sana kuvuka kwa mashua. Katika hali ya hewa ya tropiki na jangwa, majira ya baridi vinaelezewa vizuri kama msimu wa baridi.

Bibliografia

Andrews, Henrietta. *Translator's Notes on 2 Timothy: Notes.* Dallas: SIL International, 2003.

Louw, Johannes P., and Eugene A. Nida. *Greek-English Lexicon of the New Testament Based on Semantic Domains.* 2nd ed. Vol. 1. New York: United Bible Societies, 1996.

3 Henrietta Andrews, *Translator's Notes on 2 Timothy: Notes* (Dallas: SIL International, 2003), 2 Ti 3:16.